

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเด็กและเยาวชนภายหลังกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน โดยกำหนดประเด็นในการเสนอ ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด
 - ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
 - แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมและการปรับตัว
 - แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม
 - แนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะเยาวชนที่พึงประสงค์ปัจจัยด้านครอบครัว
 - ลักษณะเยาวชนที่พึงประสงค์
 - ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมเด็กและเยาวชน
4. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี
5. การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน
 - กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย
 - ระบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของประเทศไทย
6. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด

ในการให้ความหมายของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ได้มีนักคิดและนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายที่หลากหลายดังต่อไปนี้

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พุทธศักราช 2534 มาตรา 4 ได้บัญญัติไว้ว่า

เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์

เยาวชน หมายถึง บุคคลอายุตั้งแต่ 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

เด็กกระทำความผิด หมายถึง เด็กที่กระทำความผิดทางอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก

แต่ถ้าเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี กระทำความผิดอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด เด็กนั้นไม่ต้องรับโทษ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่าเด็กที่มีอายุไม่ถึง 7 ปี ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะเพียงพอที่จะแยกแยะว่าอะไรผิดและอะไรถูก (สุชา จันทรเฒ, 2533, น. 3)

สุพัตรา สุภาพ (2541, น. 50) กล่าวว่า เด็กกระทำความผิด คือ เด็กเกเร เวร่อน ขอดาน หั้โรงเรียน และที่รุนแรง คือ การกระทำความผิดกฎหมาย คือ การทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ กระทำอนาจาร และข่มขืน กระทำชำเรา กระทำความผิดด้วยอาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน วัตถุระเบิด ฯลฯ

สุชา จันทรเฒ (2542, น. 50) ให้ความหมายคำว่าเด็กกระทำความผิดว่า หมายถึง เด็กที่กระทำความผิดอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดสำหรับเด็ก

เพาเวอร์ส และ วิทเมอร์ (Power and Witmer, 1951, p. 180) ได้ให้ความหมายของเด็กกระทำความผิดว่า ต้องพิจารณาถึงเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1. ความหนักเบาของความผิด หรือความร้ายแรงของการกระทำ
2. ความถี่ของการกระทำ หรือการทำบ่อยครั้งแค่ไหน
3. ทัศนคติของผู้กระทำความผิดต่อสังคม หรือต่อผู้มีสิทธิอำนาจตามกฎหมาย

จากเกณฑ์ทั้ง 3 ประการนี้ เขาได้แบ่งเด็กที่กระทำความผิดออกเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน คือ เกเรที่สุด เกเรธรรมดา เกเรบางโอกาส ไม่ค่อยเกเร และเกเรน้อยที่สุด

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน (เอกสารสำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรม, 2549) ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับฐานความผิดต่าง ๆ สำหรับเด็กและเยาวชนไว้ ดังนี้

1. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ ได้แก่

- 1.1 ลักทรัพย์
- 1.2 พยายามลักทรัพย์
- 1.3 วิ่งราวทรัพย์
- 1.4 พยายามวิ่งราวทรัพย์
- 1.5 ชิงทรัพย์
- 1.6 พยายามชิงทรัพย์
- 1.7 ปล้นทรัพย์
- 1.8 พยายามปล้นทรัพย์
- 1.9 กรรโชกทรัพย์
- 1.10 รีดเอาทรัพย์
- 1.11 ฉ้อโกงทรัพย์
- 1.12 ยักยอกทรัพย์
- 1.13 ทำให้เสียทรัพย์
- 1.14 รับของโจร

2. ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ได้แก่

- 2.1 ฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา
- 2.2 ฆ่าผู้อื่นโดยไม่เจตนา
- 2.3 พยายามฆ่าผู้อื่น
- 2.4 ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นตาย
- 2.5 ชุลมุนต่อสู้เป็นเหตุให้ผู้อื่นตาย
- 2.6 ทำร้ายร่างกายผู้อื่น
- 2.7 พยายามทำร้ายร่างกายผู้อื่น
- 2.8 มั่วสุมตั้งแต่สิบคนขึ้นไป
- 2.9 ประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่กายและจิตใจ
- 2.10 ชุลมุนต่อสู้เป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส
- 2.11 ทำให้แท้งลูก

3. ความผิดเกี่ยวกับเพศ ได้แก่
 - 3.1 กระทำอนาจาร
 - 3.2 ช่มชู้กระทำความผิด
 - 3.3 พยายามช่มชู้กระทำความผิด
 - 3.4 พรากผู้เยาว์
 - 3.5 โทรมหญิง
 - 3.6 พยายามทำความผิดเกี่ยวกับเพศ
4. ความผิดเกี่ยวกับความสงบสุข เสรีภาพ ชื่อเสียง ได้แก่
 - 4.1 อั้งยี่ ช้องโจร
 - 4.2 วางเพลิง
 - 4.3 ทำให้เกิดเพลิงไหม้
 - 4.4 หมิ่นประมาท
 - 4.5 ความผิดต่อเจ้าพนักงาน
 - 4.6 ฟ้องเท็จ, เบิกความเท็จ
 - 4.7 บุกรุก
 - 4.8 ทำให้เสียอิสรภาพ
5. ยาเสพติดให้โทษ ได้แก่
 - 5.1 เสพยาเสพติดให้โทษ
 - 5.2 ครอบครอง
 - 5.3 จำหน่าย
 - 5.4 ผลิต
 - 5.5 สรรพหาย
 - 5.6 เสพและครอบครอง
6. ลักษณะความผิดเกี่ยวกับอาวุธและวัตถุระเบิด ได้แก่
 - 6.1 พกพาอาวุธปืน เครื่องกระสุน
 - 6.2 พกพาอาวุธอื่น ๆ โดยสภาพ
 - 6.3 พกพาอาวุธสงคราม
 - 6.4 พกพาวัตถุระเบิด
7. ความผิดอื่น ๆ ได้แก่
 - 7.1 ลักษณะความผิดอื่น ๆ
 - 7.1.1 ปลอมแปลงเอกสาร, ดวงตรา ฯลฯ
 - 7.1.2 ทำให้เสียอำนาจศาล

- 7.1.3 พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์
- 7.1.4 พ.ร.บ. ป่าไม้
- 7.1.5 พ.ร.บ. ป้องกันการปราบปรามการค้าประเวณี
- 7.1.6 ดำรงชีพด้วยรายได้จากการค้าประเวณี
- 7.1.7 การทำให้แพร่หลายและค้าวัสดุอันลามก
- 7.1.8 พ.ร.บ. โทรมนาคม
- 7.1.9 พ.ร.บ. จราจรทางบก
- 7.1.10 ร่วมกันแข่งขันรถในทางสาธารณะ
- 7.1.11 พ.ร.บ. ขนส่ง
- 7.1.12 พ.ร.บ. การประมง
- 7.1.13 คนจรจัด/เตร็ดเตร่
- 7.1.14 พ.ร.บ. รับราชการทหาร
- 7.1.15 คนต่างด้าว-หลบหนีเข้าเมืองและประกอบอาชีพ
- 7.1.16 ขายสลากกินแบ่งเกินราคา
- 7.1.17 พ.ร.บ. การพนัน
- 7.1.18 อื่น ๆ
- 7.2 ลักษณะความผิดอื่น ๆ ที่เป็นลหุโทษ
 - 7.2.1 มาตราซึ่ง ตวงวัด
 - 7.2.2 อื่น ๆ เช่น มั่วสุม หลบหนีเข้าเมือง

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ในการอธิบายถึงสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ได้มีนักวิชาการและนักอาชีววิทยา ได้ทำการคิดค้น และรวบรวมทฤษฎีต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังนี้

วรพร นรเศรษฐวิวัฒน์ (2548, น. 26-27) ได้รวบรวมทฤษฎีการกระทำผิดของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีว่าด้วยสาเหตุทางจิต (Psychogenic Theory) นักทฤษฎีเกี่ยวกับสาเหตุทางจิต ทำให้เด็กกระทำผิด ได้แก่ เฮอร์วิง คอฟแมน และเจกินส์

เฮอร์วิง คอฟแมน (Irving Kaufman) กล่าวว่า เด็กที่มาจากครอบครัวบ้านแตก หรือครอบครัวที่พ่อแม่ประพฤติตัวไม่เหมาะสม มักจะไม่ได้รับการตอบสนองที่ดี เด็กจะมีความรู้สึกขาดพ่อแม่ กลายเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย รู้สึกว่าตนเองได้รับการดูถูกจากสังคม ความสัมพันธ์

ระหว่างเพื่อนมนุษย์น้อย เด็กจะระราน ชอบต่อสู้ พวกเขาจะรู้สึกว่ามีชีวิตเขา เขาไม่เคยได้รับอะไรที่เขาปรารถนาเลย

เจกินส์ (Jekins) ให้ข้อสังเกตเด็กวัยรุ่นที่กระทำผิดว่า เด็กที่ทำความผิดส่วนใหญ่มักจะเกิดจากจิตใจที่สับสนวุ่นวาย เพราะขาดความสัมพันธ์อย่างอบอุ่น ถูกทอดทิ้งให้อยู่อย่างโดดเดี่ยว ไม่มีการควบคุม และลักษณะการกระทำผิดก็มักจะอยู่ร่วมกับกลุ่มเพื่อนที่มีปัญหาคล้ายกัน

2. ทฤษฎีว่าด้วยทางสังคมวิทยา (Sociological Theory) นักสังคมวิทยากล่าวว่าการกระทำผิดของเด็กวัยรุ่นนั้น ไม่จำเป็นว่าเด็กคนนั้นป่วย หรือร่างกายจิตใจผิดปกติ เพราะคนเราทุกคนเกิดมามีปัญหาด้วยกันทั้งนั้น การกระทำผิดของวัยรุ่นเป็นอาการตอบสนอง ต่อปัญหาของแต่ละคน หากเด็กได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมจากครอบครัว หรือครอบครัว ทำให้เด็กรู้สึกไม่อบอุ่นใจ เด็กจะหาทางออกโดยการไปพบปะกับเพื่อนฝูงนอกบ้าน ในกลุ่มเพื่อนแบบนี้เด็กจะสร้างแบบของความประพฤติของตนเองขึ้นใหม่เพื่อแก้ปัญหาของตัวเองและแบบของความประพฤติเช่นนี้จะถ่ายทอดสืบต่อกันจากเด็กคนหนึ่งไปยังเด็กอีกคนหนึ่งที่เขาเข้าร่วมในกลุ่ม

3. ทฤษฎีว่าด้วยความประพฤติที่ได้จากการเรียนรู้ (Learned delinquency behavior) และ ได้รับมาจากกระบวนการในชีวิตของบุคคลที่อยู่ร่วมกับกลุ่มซัทเทอร์แลนด์ (Sutherland) กล่าวว่า ความประพฤติไม่ว่าดีหรือชั่ว เป็นสิ่งที่เรียนรู้มาตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ และสืบต่อเรื่อยมาตลอดชีวิต ความประพฤติผิดจึงมีรากฝังลึกในประสบการณ์ชีวิตของบุคคล เพราะอุปนิสัยคนเป็นผลมาจากความเป็นมาแต่เด็ก ส่วนอัตราการกระทำผิดมาน้อยเพียงไรนั้น เป็นผลจากลักษณะการคบหาสมาคมกับบุคคลในกลุ่ม และการที่บุคคลเรียนรู้จากกลุ่ม อัตราติดต่อสัมพันธ์กัน อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีเหมือนกันอาจจะไม่กระทำในสิ่งผิดก็ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะประจำตัวบุคคล ความกดดัน และการเลือกคบหาบุคคลตามความพอใจ ความประพฤติจึงแตกต่างกันไป

4. ทฤษฎีว่าด้วยลักษณะของบุคคลเป็นสาเหตุ (Personal traits) หรือองค์ประกอบในตัวบุคคล (Individual make-up) ที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ประกอบเป็นสาเหตุ เป็นสภาพที่ได้จากกรรมพันธุ์ บางคนก็มีข้อบกพร่องทางร่างกายแต่เยาว์วัย แต่ไม่ได้หมายความว่า กรรมพันธุ์แต่เพียงอย่างเดียวก็เป็นผลโดยตรง เพราะเด็กไม่ได้เกิดมาเป็นอาชญากรโดยกำเนิด ลักษณะทางร่างกาย ลักษณะปัญญา ลักษณะอารมณ์ รวมไปถึงลักษณะอื่น ๆ ก็ไม่ได้เป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กเป็นอาชญากร เว้นแต่สิ่งเหล่านี้แปรปรวนหรือบกพร่อง หรือพิจารณาถึงขนาดที่บุคคลไม่อาจจะมีความสัมพันธ์กับสังคมหรือสิ่งแวดล้อม และไม่อาจจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับบุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นได้

แนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน

ฐิตาภรณ์ อุเทนสุต (2543, น. 8-21) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนเป็นแนวคิดใหญ่ ๆ 6 แนวคิด ประกอบด้วย

1. แนวความคิดสมัยเริ่มแรก

ในสมัยเริ่มแรก ความคิดเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายของเด็กและเยาวชน มีแกนความคิดว่า คนกระทำผิดกฎหมายก็เพราะความตั้งใจกระทำลงไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข แม้ว่าจะต้องประสบความเจ็บปวด เพราะถือว่าได้รับผลที่คุ้มค่าแล้ว Beccaria เน้นว่าคนที่กระทำผิดอย่างเดียวกัน ไม่ว่าเพศหญิง เพศชาย วัยเด็ก วัยผู้ใหญ่ หรือมีบุคลิกภาพอย่างไร ก็ควรจะได้รับโทษเดียวกัน และโทษจะต้องรุนแรงพอ ๆ กับความผิด ทั้งนี้เพื่อป้องกันความผิดต่อไป ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของกฎหมายอาญาในปัจจุบัน

2. แนวความคิดทางนิเวศวิทยา

ความคิดเกี่ยวกับสาเหตุการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนในแนวนี้นี้ยึดหลักว่าการกระทำผิดมีมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งให้เห็นว่าอัตราส่วนของการกระทำผิดในแหล่งต่าง ๆ มีไม่เท่ากัน Sutherland และ Cressy ได้อ้างแนวคิดของ Quetlet และ Guerry ที่แกนความคิดมีอยู่ว่าการกระทำที่เกิดขึ้น ณ แหล่งต่าง ๆ นั้น เป็นเพราะความขัดแย้งกันในเรื่องค่านิยม ที่สำคัญคือค่านิยมในทางกฎหมายของบ้านเมืองอย่างหนึ่ง และค่านิยมของประชาชนอีกอย่างหนึ่ง คนในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ มีค่านิยมที่แตกต่างกันออกไป กฎหมายที่ออกมาไม่สอดคล้องกับค่านิยมที่เขายึดถืออยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมของคนชั้นต่ำในระยะเริ่มแรก แนวความคิดนี้เชื่อว่า การกระทำผิดเกิดจากความยากจน ความเสื่อมโทรม และความเลวร้ายต่าง ๆ ในระยะต่อมาบางคนกลับมีความเห็นไปในแนวเดียวกับพวกสังคมวิทยา กล่าวคืออาชญากรรมเกิดขึ้นเพราะสภาพทางชนชั้น

Taft and England (1964 อ้างถึงใน อัมณพ ชูบำรุง, 2537, น. 22-26) นักอาชญวิทยาชาวอเมริกัน ได้แบ่งประเภทของเขตอิทธิพล ต่อการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน 7 เขตด้วยกัน คือ

1. เขตยากจนโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งมักมีการลักขโมยอยู่เป็นประจำ
2. เขตชุมชนแออัดที่มีความยากจน ไม่สนใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย และมีความเห็นที่แตกต่างกัน

3. แหล่งชุมชนที่อยู่อย่างโดดเดี่ยว ขาดจากสังคมที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม โดยมีสิ่งกีดขวางทั้งทางกายภาพและสังคม และเป็นเขตที่มีการขัดแย้งทางวัฒนธรรม

4. เขตชุมชนอยู่หนาแน่น ไม่มีความสนใจในภารกิจของกันและกัน

5. เขตชุมชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่เพียงกลุ่มเดียว

6. เขตที่มีแต่ความเลวทราม เป็นที่ซึ่งดำรงให้ความคุ้มครอง มีการค้าประเวณีและเล่นการพนันโดยทั่วไป

7. เขตชนบทเสื่อมโทรม เป็นที่หลบซ่อนหรือที่พักของพวกอาชญากรที่มาจากเมืองใหญ่ เขตเช่นนี้ก่อให้เกิดความหวาดกลัวในหมู่ประชาชน

3. แนวความคิดทางสังคมนิยม

ทฤษฎีของ William Bonger มีสาระสำคัญว่า ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวทำให้เกิดการกระทำผิด ส่วนความเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นทำให้ละเว้นการกระทำผิดได้ ระบบทุนนิยมส่งเสริมให้คนเห็นแก่อัตรา และมีความโน้มเอียงที่จะประกอบอาชญากรรม ระบบทุนนิยมส่งเสริมให้คนเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นและละเว้นจะประกอบอาชญากรรม ระบบทุนนิยมเป็นระบบที่กฎหมายซึ่งไม่ให้ความสำคัญต่อคนทั่วไป เป็นระบบที่เปิดโอกาสให้คนเอาเปรียบกัน ซึ่งทฤษฎีนี้ มีส่วนที่ไม่ถูกหลายประการ ได้แก่ ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ ลัทธิสังคมนิยมไม่อาจทำให้ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์หมดไปได้อย่างแน่นอน และความเอาเปรียบนั้นมีอยู่ในทุกสังคม พฤติกรรมเหล่านี้จะบรรเทาไปได้ก็โดยการมีกฎหมายที่เป็นธรรม และมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาด จริงจัง มีระบบเศรษฐกิจ สังคมที่ทำให้คนส่วนมากอยู่ดีกินดี ยังเป็นที่สงสัยอยู่ว่าระบบสังคมนิยมจะแก้ปัญหาการกระทำผิดของเยาวชนได้จริงหรือไม่

Sutherland และ Cressy ได้เสนอแนวความคิดของ Marx และ Engels ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าระบบทุนนิยมเป็นต้นเหตุของความชั่วร้าย อันหมายรวมถึงการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้วย ระบบทุนนิยมทำให้เกิดการเอาเปรียบในกระบวนการผลิต และการแบ่งรายได้จากการผลิต นายทุน คือผู้แสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานของกรรมกร ความไม่เป็นธรรมในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เกิดขึ้นก็เพราะการเอาเปรียบของพวกนายทุน กล่าวโดยสรุป ระบบทุนนิยมทำให้เกิดความยากจนข้นแค้น และความยากจนนี้เองทำให้เกิดอาชญากรรมและการกระทำผิดของเยาวชนขึ้นโดยทั่วไป

4. แนวความคิดทางชีววิทยา

แนวความคิดนี้ได้กล่าวถึงอิทธิพลของพันธุกรรมและอิทธิพลของรูปร่างหน้าตา ว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการกระทำผิดกฎหมายของคน

Sutherland และ Cressy เสนอแนวความคิดของ Lombroso ที่มีสาระสำคัญว่าคนเป็นอาชญากรก็เนื่องมาจากพันธุกรรมหรือเป็นอาชญากรโดยกำเนิด คนพวกนี้จะมีลักษณะทางกายภาพแตกต่างจากคนธรรมดา

นอกจากนี้ยังได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะทางร่างกายจะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมของบุคคลของ Sheldon ว่า โครงสร้างร่างกายแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

1. พวกเอนโดมอร์ฟิก (Endomorphic Type) มีลักษณะอ้วน เนื้อนุ่ม ชอบพักผ่อน ชอบแสดงออก
2. พวกเมโซมอร์ฟิก (Mesomorphic Type) มีกล้ามเนื้อมาก ชอบก้าวร้าวชอบรุกราน
3. พวกเอ็คโตมอร์ฟิก (Ectomorphic Type) มีลักษณะผอมบาง เป็นคนกระวนกระวาย ไม่ชอบแสดงออก

จากแนวความคิดข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ลักษณะต่าง ๆ ทางกายภาพนั้นสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะทางอารมณ์ และลักษณะทางจิต และเยาวชนที่กระทำผิดกฎหมายก็จะมีลักษณะที่แตกต่างจากเยาวชนที่ไม่กระทำผิดทั้งในแง่ลักษณะทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ หากพิจารณาอย่างรอบคอบจากแนวความคิดของเชลดอนแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าพวกเมโซมอร์ฟิก มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดได้มากกว่า

5. แนวความคิดทางจิตเวชศาสตร์ และจิตวิเคราะห์

Sigmund Freud และกลุ่ม Neo-Freudians เชื่อว่าพฤติกรรมมนุษย์ทุกอย่างนั้นมีแรงผลักดันและมีวัตถุประสงค์ จึงมองว่าอาชญากรรมเป็นการเติบโตที่ผิดทางจากการเก็บกดจากการทำงานของจิตใต้สำนึก และบาดแผลทางอารมณ์ อาชญากรรมจึงเป็นผลจากความไม่สมดุลระหว่างอีโก้ และแรงขับที่ควบคุมไม่ได้ นั่นคือขัดกับความคาดหวังของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของบุคคล นั่นคือซูเปอร์อีโก้ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ถึงบุคลิภาพของบุคคล และกระบวนการ สร้างบุคลิภาพ

นอกจากนี้ยังได้เสนอว่า ในช่วงวัยรุ่น บุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านฮอร์โมน และสภาพจิต ทำให้เกิดความไม่สมดุลขององค์ประกอบของบุคลิภาพทั้ง 3 โดยเกิดการต่อสู้ระหว่างอีโด และอีโก้ โดยที่อีโดอยู่ในสภาพเข้มแข็ง ในขณะที่อีโก้ค่อนข้างอ่อนแอ การต่อสู้ระหว่างความขัดแย้งภายในช่วงวัยรุ่นนี้สะท้อนออกมาในลักษณะที่ว่าอยากมีอิสระ แต่ก็กลัวความโดดเดี่ยว อยากมีความรับผิดชอบ แต่ก็กังวลว่าจะไม่สามารถทำได้ หรือตัวเองยังด้อยอยู่ และจะมีความทุกข์ทรมานจากความต้องการทางเพศ และคับข้องใจกับข้อห้ามทางสังคมและการควบคุม

จากภายใน ดังนั้น จากการต่อสู้เพื่อความสมดุลของบุคลิกภาพนี้ทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคม

Lillyquist ได้สรุปจากรากฐานผลงานของ Freud ว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเป็นผลมาจากพลังจากจิตใต้สำนึก นอกจากนั้นยังเชื่อต่อไปอีกว่าปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการกระทำผิด คือความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูกในเยาว์วัย ถ้าหากลูกได้รับการถ่ายทอดค่านิยมที่ดีงามจากพ่อแม่อย่างสม่ำเสมอ พ่อแม่คอยดูแลควบคุมลูกอย่างพอเหมาะพอควร ไม่เคร่งครัดในระเบียบวินัยจนเกินไปและไม่หย่อนยานจนเกินไป ก็เชื่อได้ว่าลูกจะไม่กระทำผิด ถ้าโตขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูกตามหลักจิตวิเคราะห์จะเป็นปัจจัยให้ลูกมีความรับผิดชอบ

สรุปได้ว่า การกระทำผิดเป็นผลมาจากธรรมชาติที่ติดตัวมาแต่กำเนิด กระบวนการเรียนรู้ทางสังคมทำให้มนุษย์ควบคุมแรงผลักดันก้าวร้าวของตนเองไว้ได้ ดังนั้น อาชญากรรมจึงเกิดจากการเรียนรู้ใหม่เป็นมาโดยกำเนิด

6. แนวความคิดทางสังคมวิทยา

Sutherland เสนอทฤษฎีการคบค้าสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) โดยอธิบายว่า อัตราส่วนของการทำผิดมากน้อยเพียงใดนั้นเป็นผลมาจากลักษณะของการคบค้าสมาคมระหว่างบุคคลในกลุ่มและการที่บุคคลเรียนรู้จากกลุ่ม

การที่บุคคลคบหาสมาคมกันในกลุ่มทำให้บุคคลรับเอาค่านิยมและพฤติกรรมของบุคคลอื่นมาถือปฏิบัติ ซึ่งอาจจะเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับอัตราส่วนของการติดต่อสัมพันธ์ ทฤษฎีนี้ถือว่าพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดีนั้นเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากการเรียนรู้ตั้งแต่เล็ก ๆ จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวโดยสรุปคนกระทำผิดก็เพราะการเรียนรู้แนวทางประพฤติตนที่ผิดกฎหมายจากผู้อื่น

Elderfonso เสนอแนวความคิดทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับการกระทำผิดของเยาวชนนั้นเกี่ยวข้องกับที่อยู่กันเป็นกลุ่ม ทัศนคติทางสังคม สถานภาพ และบทบาททางสังคมของบุคคล ตลอดจนทั้งสถาบันทางสังคม และความเกี่ยวข้องของสถาบัน มีผลต่อการกระทำผิดของเยาวชนทั้งนั้น

Merton ได้เสนอทฤษฎีสภาพไร้กฎหมายในสังคม (Anomie Theory) และได้รับความนิยมนำมาอธิบายสาเหตุของการกระทำผิดกฎหมายได้ชัดเจน โดยได้กล่าวว่า อาชญากรรมหรือการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเกิดจากสภาพไร้กฎหมายในสังคม สภาพเช่นนั้น คือสภาพของความสับสนในทางวัฒนธรรม จะปรากฏขึ้นเมื่อค่านิยมที่ดีงามในสังคมไม่เป็นที่ยอมรับของคน บางกลุ่มที่มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ทำให้เกิดความต้องการที่จะปฏิบัติกิจให้บรรลุเป้าหมาย อย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงวิธีการปฏิบัติอันถูกต้องตามกฎหมาย กล่าวง่าย ๆ ก็คือสภาพไร้กฎหมาย จะเกิดขึ้นเมื่อคนยึดวิธีการที่ผิดกฎหมาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอันพึงประสงค์

เป้าหมายกลายเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม จะใช้วิธีการอย่างไรไม่สำคัญขอให้ทำสำเร็จบรรลุเป้าหมายเป็นอันใช้ได้

เมอร์ตัน มองว่า การกระทำผิดกฎหมายของเยาวชนเกิดขึ้นเพราะวิถีทางที่จะทำให้บรรลุความสำเร็จอย่างถูกต้องที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงต้องหันไปใช้วิถีทางที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ขณะที่ Cloward กลับมองว่า คนเรามีโอกาสที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของการกระทำผิดกฎหมาย และการกระทำถูกต้องตามกฎหมาย ความแตกต่างอันนี้เองที่ทำให้เกิดอาชญากรรมนานาชนิด อาชญากรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อคนได้เรียนรู้ และโอกาสเอื้ออำนวยให้กระทำผิด

Hirschi ได้เสนอทฤษฎี Control Theory และกล่าวถึงความผูกพัน โดยกล่าวว่า เยาวชนนั้นมีอิสระที่จะกระทำผิดได้เมื่อความผูกพันต่อระเบียบแบบแผนของสังคมขาดสะบั้นลง การกระทำผิดนั้นมักจะกระทำในสิ่งที่ตื่นเต้นหรือกระทำในสิ่งที่สะดวกสบาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย อันพึงประสงค์ มีคนจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเช่นนี้ หากไม่หาทางยับยั้ง โดยการให้มีข้อผูกมัดกับผู้อื่น เมื่อความผูกพันขาดสะบั้น ก็ไม่จำเป็นเลยว่าจะต้องมีสิ่งอันใดมาจูงใจให้กระทำผิด เขา ก็กระทำผิดจนได้ กล่าวคือ ทฤษฎีนี้ยึดประเด็นความคิดอยู่ตรงแนวคิดแห่งข้อผูกมัด ซึ่งข้อผูกมัดเป็น สิ่งที่บุคคลจะต้องมีต่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม โดยเฉพาะต่อมาตรฐาน ความประพฤติที่ซึ่งบอกให้รู้ว่าความประพฤติเช่นไรเป็นความประพฤติที่เหมาะสม

Albert K. Cohen เสนอทฤษฎีวัฒนธรรมรอง (Subculture Theory) อธิบายว่า การปฏิบัติของเด็กและเยาวชนอาจจะขัดแย้งกับแนวทางของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น กล่าวคือ เด็กเหล่านั้นจะเรียนรู้เฉพาะวัฒนธรรมย่อยของพวกตน เช่น สำนวนการสนทนา การแต่งกาย การไว้ทรงผม หรือการแสดงดนตรี เป็นต้น ซึ่งพวกวัฒนธรรมย่อยของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้อาจจะขัดแย้งกับทัศนคติของผู้ใหญ่ (ผู้ใหญ่เห็นว่าไม่ดีงาม) กลุ่มเด็กและเยาวชนพวกนี้จึงเกิดปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของสังคม เมื่อเป็นเช่นนี้กลุ่มเด็กและเยาวชนจึงหันเข้ามารวมกลุ่มกันและสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้นมาซึ่งพวกเขาคิดว่าจะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ซึ่งวัฒนธรรมย่อยของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้มิได้มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากการกระทำ หรือพฤติกรรมของตน แต่มุ่งแสดงให้เด็กและเยาวชนด้วยกันเห็นว่าตนนั้นเป็น คนเก่งหรือเป็นคนมีความสามารถเพื่อที่จะได้รับการยอมรับจากบรรดาเพื่อนในกลุ่มของตน เช่น การตั้งตนเป็นหัวหน้าแก๊ง และมีฉายาเรียก ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่พวกของตน เช่น บู้ระเบิดขวด เป็นต้น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับนับถือในกลุ่มของตน

Cohen อธิบายให้เข้าใจถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนที่จับกันเป็นพวกเป็นหมู่ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนพวกนั้นเป็นไปในลักษณะที่ฝ่าฝืนระเบียบ แบบแผนของสังคมส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้อธิบายได้เฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนชายเท่านั้น ส่วนเด็กและเยาวชนหญิงที่มารวมกลุ่มกันและมีพฤติกรรมในลักษณะเกเรนั้นไม่เป็นไปในลักษณะเช่นนี้

นอกจากนี้ ยังมีทฤษฎีสถาบันที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเกิดอาชญากรรม (Institutions and Crimes Theory) ที่กล่าวว่า สถาบันก็มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน และสถาบันที่สำคัญซึ่งมีส่วนส่งเสริมการกระทำผิด ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน รัฐบาล และสื่อมวลชน ดังนี้

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับการกระทำผิดของเยาวชน

Sutherland และ Cressey ได้จัดประเภทของครอบครัวที่จะมีส่วนทำให้เกิดอาชญากรรม หรืออาชญากรวัยรุ่นไว้ 6 ประเภท คือ

1. ครอบครัวที่มีสมาชิกบางคนไม่มีศีลธรรม ติดเหล้าติดยาเสพติดให้โทษ หรือทำมาเลียงชีพด้วยการประกอบอาชญากรรม
2. ครอบครัวที่ขาดพ่อหรือแม่ หรือขาดทั้งพ่อและแม่อันเนื่องมาจากการตาย การหย่าร้าง หรือการจากกันไป
3. ครอบครัวที่พ่อแม่ไม่ควบคุมดูแล เป็นเพราะความละเลย หรือ เพราะความเจ็บป่วย
4. ครอบครัวที่ไม่ค่อยลงรอยกัน เช่น มีคนใดคนหนึ่งทำตนคอยบงการ หรือเจ้ากี้เจ้าการตลอดเวลา มีอคติโดยให้ความรักไม่เท่าเทียมกัน มีความเป็นทุกข์เป็นร้อน หรือวิตกกังวลห่วงใยมากเกินไป มีความรุนแรงเกินไป ขาดการเอาใจใส่ต่อกัน มีความอิจฉาริษยา อยู่กันมากเกินไปหรือมีญาติเข้ามาสอดแทรกเกี่ยวข้อง เป็นต้น
5. เป็นครอบครัวที่คนอยู่อาศัยต่างชาติต่างศาสนา กัน มีประเพณีนิยมและมาตรฐานในการดำรงชีพที่ต่างกัน เป็นบ้านที่ให้ความอุปการะคนจำนวนมาก ๆ หรือ เป็นบ้านที่ยึดมั่นในระเบียบแบบแผนมากจนเกินไป
6. เป็นบ้านที่เศรษฐกิจไม่ดีพอหรือมีความกดดันทางเศรษฐกิจ เช่น ไม่มีงานทำ มีความยากจน พ่อแม่ต้องออกไปทำงานจนไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนลูก

โรงเรียนก็เป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนอยู่มากทั้งในแง่ปัญหาที่โรงเรียนก่อขึ้นมาเองและในแง่ปัญหาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับโรงเรียน ซึ่งนักอาชญาวิทยา 2 ท่าน คือ Schafer และ Pork ได้สรุปข้อบกพร่องของโรงเรียนไว้ 4 ประการที่มีส่วนส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดกฎหมาย คือ

1. โรงเรียนได้ทำให้เยาวชนเกิดความเครียดขึ้นจากการถ่ายทอดค่านิยมแบบชนชั้นกลางให้แก่ชนชั้นต่ำ
2. โรงเรียนได้ทำให้เยาวชนบางคนมีความรู้สึกว่าการเป็นนักเรียน ไม่เหมือนกับประสบการณ์ที่จะได้รับต่อไปในภายภาคหน้า
3. โรงเรียนไม่ได้อบรมสั่งสอนให้เยาวชนมีความรับผิดชอบต่อชุมชน

4. โรงเรียนปฏิเสธที่จะช่วยเหลือแก้ไขเด็กที่ทำความผิดรื้อนแกะชุมชน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับการกระทำผิดกฎหมายของเยาวชน Sutherland และ Cressey ได้เสนอทฤษฎีที่กล่าวว่า การกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นเพราะการขาดการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง ปล่อยให้ให้มีผู้กระทำความผิดมากมายลอยนวลอยู่ได้ โดยปราศจากการลงโทษ การแก้ปัญหาเรื่องนี้จึงต้องให้ตำรวจและศาลบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด และการที่จะกระทำได้นั้นก็ต้องประสบกับความยากลำบากเป็นอย่างมาก เพราะว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมขาดความเข้มแข็งและไร้ประสิทธิภาพ พอ ๆ กับที่สังคมขาดประสิทธิภาพในการควบคุมอาชญากรรม เพราะสังคมมีปัจจัยหลายอย่างที่เป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรม

ในส่วนของสื่อมวลชน เชื่อกันว่าการถ่ายทอดอย่างซ้ำซากเกี่ยวกับพฤติกรรมของอาชญากร จะมีอิทธิพลอย่างสำคัญยิ่งต่อการถ่ายทอดความคิดที่ผิดแก่ผู้รับรู้หรือรับฟัง ยิ่งในกรณีที่ถ่ายทอดให้เห็นว่าผู้ละเมิดกฎหมายเป็นผู้สมควรได้รับความเห็นอกเห็นใจ หรือการยกย่องสรรเสริญด้วยแล้วก็ยิ่งเป็นอันตรายมากยิ่งขึ้น สื่อมวลชนมีอิทธิพลอย่างยิ่ง ต่อการเป็นตัวหนุนทศนคติเดิม หรือมิฉะนั้นก็ส่งเสริมให้เห็นตามสภาพแวดล้อมที่ตนรู้สึกว่าได้แล้ว ทั้งที่ทัศนคติหรือสภาพแวดล้อมเหล่านั้นจะเป็นสิ่งที่นำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายอาญา ทำให้บุคคลที่มีทัศนคติผิด ๆ มาก่อนพลอยมีภาพที่ผิด ๆ ไปกับสื่อมวลชนที่เขาได้สัมผัส เพราะสิ่งที่ปรากฏอยู่ในสื่อมวลชนเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความต้องการและผลประโยชน์ของตนเองเป็นสิ่งที่ตนอยากหรือพร้อมที่จะเรียนรู้หรือทำความเข้าใจ แสดงว่าตนเองมีค่านิยมที่ตรงกับสิ่งที่สื่อมวลชนแสดงออกมานี้คือลักษณะที่เป็นอันตรายของสื่อมวลชนซึ่งมองสิ่งผิดหรือค่านิยมที่ผิด ๆ ให้แก่สาธารณชน

กล่าวโดยสรุป ด้านแนวคิดทางสังคมวิทยานั้นมีความแตกต่างกันมากมาย การจะนำมาใช้อธิบายสาเหตุการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนได้นั้นจำเป็นต้องนำหลาย ๆ แนวคิดมาผสมผสานกัน ซึ่งจะสามารถกล่าวได้ว่าปัจจัยจริง ๆ มี 3 ประการ ได้แก่

1. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ
2. ปัจจัยทางสังคม
3. ปัจจัยทางจิตใจ

Mannheim ได้อธิบายไว้ว่า ปัจจัยทางกายภาพและปัจจัยทางสังคมจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรมก็เมื่อจิตใจเอื้ออำนวยให้เป็นไป กล่าวคือ มีความต้องการหรือแรงจูงใจที่จะกระทำเช่นนั้น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ลักษณะของจิตใจ จะเป็นตัวแปรที่เด่นชัดเหมือนปัจจัยอื่น หากความกดดันของปัจจัยอื่นแรงมาก และมีเชื้อความต้องการของจิตใจแม้เพียงนิดเดียวก็อาจนำไปสู่การกระทำผิดกฎหมายได้

โสภา ชปิลมันต์ (2536, น. 129-144) สรุปสาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนได้ดังนี้

1. สาเหตุจากตัวเด็กและเยาวชนเอง ทั้งจากพันธุกรรม จากความผิดปกติระหว่างการตั้งครรภ์ของมารดา จากสภาวะจิตที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามพัฒนาการ และจากระดับสติปัญญา
2. สาเหตุจากครอบครัว เกิดจากการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ความแตกแยกในครอบครัว การขาดความอบอุ่น ขาดการเอาใจใส่ดูแล ขาดการอบรมสั่งสอน รวมถึงการเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีของพ่อแม่ด้วย
3. สาเหตุจากโรงเรียน เนื่องจากโรงเรียนเป็นสถานที่ที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกับครอบครัว เป็นที่กล่อมเกลาคำสั่ง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กได้ ซึ่งหากโรงเรียนไม่สามารถ ทำหน้าที่ได้ เด็กก็จะมีอาการกระทำผิดในที่สุด
4. สาเหตุจากกลุ่มเพื่อน ในช่วงวัยรุ่น เด็กจะคลุกคลีและใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนมากที่สุด การรวมกลุ่มเป็นพวก ทำให้เกิดค่านิยมและทัศนคติที่คล้ายกัน และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากกลุ่มเพื่อนชักจูงให้เด็กกระทำความผิด ย่อมจะทำให้เด็กตัดสินใจกระทำความผิดได้โดยง่าย
5. สาเหตุจากสภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อม เด็กที่เกิดในครอบครัวที่ต้องมีที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัด หรือมีสภาพแวดล้อมด้วยแหล่งเสื่อมโทรม อบายมุข การพนัน และการประกอบอาชญากรรม เด็กจะถูกกล่อมเกล่าให้เกิดความเคยชิน และเห็นว่าการประกอบอาชญากรรม เป็นสิ่งปกติ

แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมและการปรับตัว

แนวความคิดเกี่ยวกับพฤติกรรม

อรรถชัย ชื่นมนุชย์ (2519, น. 1) กล่าวว่า อิทธิพลของคนอื่นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ หรือมีขึ้นได้ในเวลาต่าง ๆ กัน ทั้งในรูปของอิทธิพลจากอดีต หรือปัจจุบัน หรือที่จะมีมาในอนาคต อิทธิพลจากคนอื่นนั้นมาจากพฤติกรรมและสิ่งที่มนุษย์คนอื่นต่าง ๆ เหล่านั้นผลิตขึ้นมา หรือประพฤติปฏิบัติขึ้นมา

สรวงยตระกูล (ตียานนท์) อรรถมานะ (2534, น. 12) ได้สรุปไว้ว่า พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง กิริยาอาการแสดงออกทุกรูปแบบของสิ่งมีชีวิตเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเร้า ทั้งภายนอกและ

โน เป็นการแสดงออกที่เห็นได้จากภายนอก โดยรูปแบบของพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นผลมาจากการทำงานร่วมกันของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด (Innate Behavior)

เป็นพฤติกรรมแบบง่าย ๆ มีรากฐานมาจากกรรมพันธุ์ (สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เมื่อได้รับประสบการณ์เพิ่มเติมขึ้น) ไม่ต้องมีการเรียนรู้มาก่อน สามารถถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ได้

2. พฤติกรรมการเรียนรู้ (Learning Behavior)

เป็นพฤติกรรมที่จะต้องอาศัยประสบการณ์

3. พฤติกรรมทางสังคม (Social Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่สัตว์ใช้สื่อสารติดต่อกันระหว่างสปีชีส์เดียวกัน หรือต่างสปีชีส์ที่อยู่ร่วมกัน โดยอาจเป็นพฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิดหรือพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ก็ได้

พฤติกรรมทางสังคมจำแนกตามวิธีการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ได้ดังนี้

1. การสื่อสารด้วยท่าทาง (Visual Signal)
2. การสื่อสารด้วยเสียง (Sound Signal)
3. การสื่อสารด้วยสัมผัส (Physical Signal)
4. การสื่อสารด้วยสารเคมี (Chemical Signal)

อรรถัย ชื่นมนุษย์ (2519, น. 23-25) กล่าวว่า “พฤติกรรม” เป็นสิ่งที่จะเป็นเรื่องต้องเกี่ยวข้องกับระหว่างบุคคล พฤติกรรมบุคคลหนึ่งจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาจากบุคคลอื่น หรือเป็นสิ่งที่ทำให้คนอื่น ๆ มีพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ด้วย

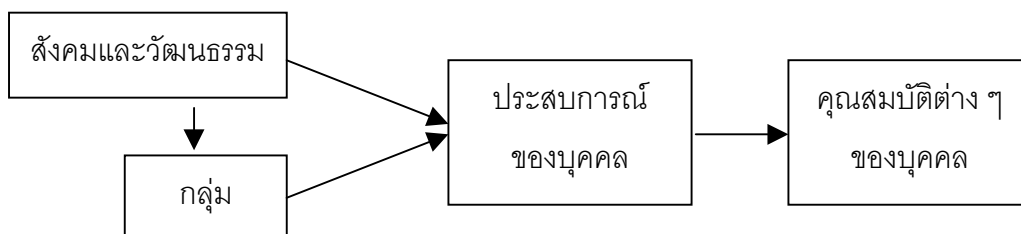
ก่อนที่เราจะเข้าไปอยู่ในกลุ่ม ไม่ว่ากลุ่มใด ตัวเราเองจะมีทัศนคติต่าง ๆ เป็นของเราเอง มีความต้องการนานาประการเป็นของตนเอง มีแรงกระตุ้น มีแรงจูงใจ มีวิธีการรับรู้ต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนบุคคลอยู่แล้ว และเมื่อเข้าไปอยู่ในกลุ่ม หรืออยู่ในสังคม สิ่งที่เราจะมานั้นจะเป็นตัวหนูนานาที่มีอิทธิพลต่อตัวเราว่าจะแสดงอย่างไร แสดงต่อใคร ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำให้คนเรามีพฤติกรรมต่าง ๆ กัน แต่เราจะได้รับประสบการณ์อีกชนิดหนึ่งจากการเข้ากลุ่ม หรือจากการอยู่ในสังคม ซึ่งจะมามีอิทธิพลขัดเกลาเปลี่ยนแปลงตัวเราได้อีกด้วยเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็น รูปของการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ได้ เช่น ทัศนคติ แรงจูงใจ แรงกระตุ้น ระดับความคาดหวัง ความต้องการ บุคลิกภาพ วิธีการรับรู้ ฯลฯ

บุคคล หรือกลุ่มคน เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งเขียนเป็นแผนผังแสดงถึงว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม จะมีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของบุคคลได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1

สิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของบุคคล

จะเห็นได้ว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม จะมีอิทธิพลต่อบุคคลในรูปแบบดังนี้

1. สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นจะเป็นตัวก่อพฤติกรรมประจำบทบาท (Role Behavior) คือ สังคมจะเป็นผู้กำหนดบทบาท หรือ Role ของบุคคลแต่ละคน แล้วบุคคลก็จะค่อย ๆ เรียนรู้ถึงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับบทบาทเรื่อย ๆ มา ตั้งแต่วัยเด็ก โดยอาศัยขบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่เรียกว่า Socialization เพราะฉะนั้น Socialization จึงมีผลสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลทุกคน

2. สังคมและวัฒนธรรมจะกำหนดและก่อตั้งตำแหน่งบทบาทให้แก่บุคคล แล้วจะเป็นตัวสร้างความหวังถึงการกระทำของบุคคลไว้ด้วยว่า สำหรับบุคคลที่มีบทบาทหนึ่ง ๆ จะได้รับการคาดหวังจากสังคมและวัฒนธรรมให้แสดงออกอย่างไร จะถูกคาดหวังว่าควรจะมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง และพฤติกรรมใดบ้างที่ถูกคาดหวังจากสังคมและวัฒนธรรมว่าไม่ให้แสดงออก

3. สังคมและวัฒนธรรม จะให้ความหมายแก่สถานการณ์ซึ่งบุคคลกำลังกระทำอยู่

ประสาธน์ หล้าศิลา (2514, น. 25-26) กล่าวว่า พฤติกรรมของคนเราแสดงออกมามากมายหลายลักษณะ ในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลจะต้องนำพฤติกรรมมาจัดหมวดหมู่ เพื่อให้เป็นการง่ายต่อการแยกแยะ และสะดวกต่อการศึกษามหาหมู่ของพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว พฤติกรรมการเรียนรู้ พฤติกรรมแรงจูงใจ ฯลฯ ในการศึกษา พฤติกรรมกลุ่มคน ก็จำเป็นต้องจัดหมวดหมู่ของพฤติกรรมกลุ่มคนเช่นเดียวกัน

พฤติกรรมของบุคคลอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม อิทธิพลของสังคมอาจจัดอยู่ในรูปต่อไปนี้

1. Sanction หรือการบังคับเพื่อให้คนทำหน้าที่ หรือแสดงพฤติกรรม ตามที่สังคม กำหนดการ Sanction มีทั้งการลงโทษ การให้รางวัล

2. Norms หรือบรรทัดฐาน เช่น ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และกฎหมาย

3. Value Orientation แนวอบรมทางคุณค่า ซึ่งจะกำหนดมา

จากฐานของการแสดงออกได้แก่สาระข้อเท็จจริง ความพอใจต่าง ๆ พฤติกรรมของ บุคคลเป็นระบบการกระทำของมนุษย์ (Action System) ถ้าจะวิเคราะห์ Action System อาจจำแนกตัวแปร ออกเป็น 5 ระดับ คือ 1. วัฒนธรรม 2. สังคม 3. บุคลิกภาพ 4. ชีวิตภาพ 5. กายภาพ

อรรถชัย ชื่นมณูชัย (2519, น. 187-206) ได้กล่าวถึงลักษณะของพฤติกรรมที่มีแรงจูงใจ เอาไว้ ว่าพฤติกรรมมนุษย์นั้นมีแรงจูงใจเป็นตัวกำกับทิศทาง เมื่อใดก็ตามที่มีแรงจูงใจเกิดขึ้น ไม่ว่า แรงจูงใจนั้นจะเรียนรู้มาหรือติดตัวมาแต่กำเนิด ล้วนจะทำให้เกิดความเคลื่อนไหวมุ่งไปยังเป้าหมาย ต่าง ๆ นานา หรือไม่ก็มุ่งไปสู่สิ่งล่อใจบางอย่างที่บังเอิญมาสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับแรงจูงใจบางประการ โดยเฉพาะเนื่องจากการที่ได้เรียนรู้มา

วงจรของแรงจูงใจ ประกอบด้วยส่วนประกอบ 3 ประการ ที่ต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันและมีผลกระทบต่อกัน คือ ความต้องการ (Needs) แรงขับ (Drives) และเป้าหมาย (Goals)

โดยทั่วไป พฤติกรรมที่มาจากแรงจูงใจ จะมีลักษณะพิเศษ 4 ประการ ได้แก่

1. พฤติกรรมที่มีแรงจูงใจ (Motivated Behavior) จะเป็นวงจร

ขั้นที่ 1 : จะมีแรงขับหรือแรงจูงใจ ถูกเร้าให้เกิดขึ้น ซึ่งแรงจูงใจเหล่านี้มาจาก ความต้องการทางสรีระ เช่น ต้องการน้ำ อาหาร หรือบางทีอาจมาจากความต้องการทางจิตใจ เช่น ต้องการเพื่อน เป็นต้น

ขั้นที่ 2 : จะมีพฤติกรรมเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นในระหว่างที่แสวงหาวิธีการที่จะ ลดแรงขับหรือแรงจูงใจ หรือหาวิธีการตอบสนองแรงขับหรือแรงจูงใจที่เกิดขึ้นนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 : การไปถึงเป้าหมาย หรือจุดหมายของพฤติกรรมสำเร็จลุล่วงไป โดยที่ สามารถลดแรงขับ หรือสามารถตอบสนองแรงจูงใจที่เกิดขึ้นให้สมใจได้

2. แรงจูงใจจะทำให้พฤติกรรมและประสบการณ์เป็นไปในลักษณะที่มีการเลือก

3. พฤติกรรมที่มีแรงจูงใจ จะมีการเคลื่อนไหว และยืดหยุ่นจนกว่าจะถึงจุด ๆ หนึ่งที่ใกล้เป้าหมาย

4. พฤติกรรมที่มาจากแรงจูงใจ จะมีลักษณะ homeostatic คืออาจจะมีส่วนที่ธรรมชาติ ต้องการความสมดุลด้วย

นักจิตวิทยา นิยมแบ่งแรงจูงใจเป็น 2 ประเภท คือ

1. แรงจูงใจทางสรีระ

มีจุดเริ่มต้นมาจากความต้องการทางร่างกาย แรงจูงใจแบบนี้มีมาแต่กำเนิดหรือเริ่มมีตั้งแต่คลอด

2. แรงจูงใจทางสังคม

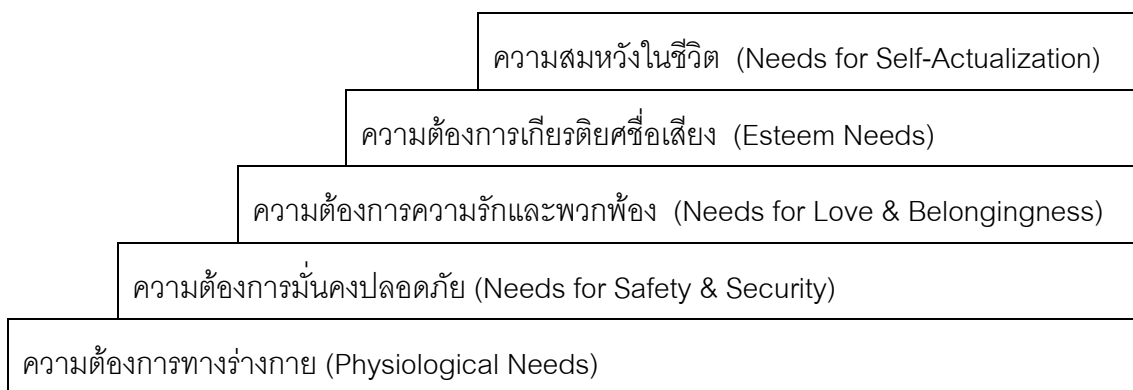
เป็นสิ่งที่เรียนรู้มาจากการที่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากคนที่มีส่วนสัมพันธ์ด้วย ในวัฒนธรรมที่ตนดำรงชีพอยู่ และเรียนรู้มาจากการมีความเกี่ยวข้องกับคนอื่น เรียนรู้จากค่านิยมทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม และสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม

นอกจากนี้ อรรถัย ชื่นมณูชัย ยังได้รวบรวมทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจ ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักจิตวิทยา และได้นำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ได้แก่

Maslow ได้คิดทฤษฎี Hierarchy of Needs หรือ ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ 5 ระดับ ซึ่งมีผลจูงใจคนให้มีพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 2.2

ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์

Maslow มีความคิดว่า แรงจูงใจหรือความต้องการของมนุษย์เราเริ่มที่เรื่องทางสรีระเป็นพื้นฐาน ถ้าความต้องการใดต้องการหนึ่งไม่ได้รับการตอบสนอง มันจะมีอิทธิพลครอบงำบุคคลนั้นอยู่เรื่อยไป และเมื่อความต้องการใดหรือแรงจูงใจในเรื่องใดลำดับใดได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลจะถูกผลักดันให้ปรารถนาสิ่งที่สูงขึ้นตามลำดับขั้นอีก พร้อมกับที่จะเฝ้าหาช่องทางที่จะได้รับการตอบสนองอีกอยู่เรื่อย ๆ จนกว่าจะถึงลำดับสูงสุดที่เขาว่ามนุษย์เราพึงมี

Klineberg เชื่อว่า แรงจูงใจมีลำดับขั้น หรือเป็นไปตามลำดับขั้น แรงจูงใจบางอย่างมีลักษณะเชิงบังคับเร่งเร้าให้สนใจ แต่แรงจูงใจบางอย่างก็มีมีแรงผลักดันมาก อาจจะละเลยได้ง่าย ๆ ซึ่งเขาได้แบ่งประเภทของแรงจูงใจเป็น 4 ลำดับ คือ

ขั้นที่ 1 : เป็นแรงจูงใจที่มีแรงผลักดันโดยไม่มีข้อยกเว้นสำหรับใคร แรงจูงใจเหล่านี้มีพื้นฐานทางสรีระอยู่ด้วย องค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคมจะมีส่วนมีอิทธิพลบ้างในการแสดงออกของแรงจูงใจเหล่านี้ แต่จะไม่ใช้ตัวกำหนดความคงอยู่ของแรงจูงใจประเภทนี้

แรงจูงใจในลำดับขั้นนี้ ได้แก่ ความหิว ความกระหาย ความต้องการพักผ่อน การขับถ่ายของเสียออกจากร่างกาย และความจำเป็นทางร่างกายอื่น ๆ รวมถึงแรงขับเกี่ยวกับสุนทรียภาพด้วย

ขั้นที่ 2 : หมายถึงแรงจูงใจที่มีพื้นฐานบางอย่างทางสรีระ ซึ่งจะพบได้ในทุกสังคม แต่จะมีข้อยกเว้นได้สำหรับบางคนบางกรณี องค์ประกอบทางสังคมเป็นตัวกำหนดลักษณะการแสดงออกของแรงจูงใจพวกนี้ และในบางกรณี องค์ประกอบทางสังคมก็จะเป็นตัวบังคับไม่ให้แรงจูงใจเช่นนั้นแสดงออกได้อีกด้วย

แรงจูงใจในลำดับขั้นนี้ ได้แก่ แรงจูงใจทางด้านเพศ แรงจูงใจที่จะรักษาตนเองให้ปลอดภัย เป็นต้น

ขั้นที่ 3 : หมายถึง แรงจูงใจที่มีพื้นฐานทางสรีระโดยทางอ้อม และเป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพียงแต่มีข้อยกเว้นได้สำหรับบางคน บางกลุ่ม

แรงจูงใจในลำดับขั้นนี้ ได้แก่ แรงจูงใจที่จะก้าวร้าว แรงจูงใจเกี่ยวกับการหนี และแรงจูงใจที่จะตั้งต้นทำตามใจตนเอง เป็นต้น

ขั้นที่ 4 : หมายถึง แรงจูงใจที่ไม่ปรากฏพื้นฐานทางสรีระที่แน่ชัด แต่เกิดขึ้นอาจเพราะองค์ประกอบทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมนุษย์ส่วนใหญ่ หรือเกิดขึ้นเพื่อเป็นวิถีทางไปสู่การตอบสนองของความสนใจบางประการให้สนใจ และแรกทีเดียวแรงจูงใจเหล่านี้ เป็นวิธีดำเนินไปสู่จุดหมายบางอย่าง แต่ในที่สุดอาจทำหน้าที่เป็นจุดหมายปลายทางในตัวเองก็ได้

แรงจูงใจในลำดับขั้นนี้ ได้แก่ แรงจูงใจในการอยู่รวมกลุ่ม ประกอบด้วย แรงจูงใจในการเป็นพ่อแม่ แรงจูงใจที่จะได้ในสิ่งที่อยากได้

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมและไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ตามลำพังได้ จำเป็นจะต้องอยู่รวมกันกับบุคคลอื่นเพื่อตอบสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ เช่น ความต้องการทางด้านอารมณ์ สังคม และจิตใจ พลาโต (Plato) ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ไม่สามารถอยู่คนเดียวได้ ต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเนื่องจากมนุษย์แต่ละคนมีจุดมุ่งหมายและความต้องการที่จำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น” การอยู่รวมกันภายในสังคม ภายใต้ความแตกต่างกันทั้งด้านปัจเจกบุคคล สิ่งแวดล้อม ส่งผลผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนเราโดยตรงทำให้คนเราจะต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ

...ทุกคนต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมและสังคม อันได้แก่ สิ่งแวดล้อมในครอบครัว ในโรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชน โดยแต่ละสังคมต่างมีกฎวัฒนธรรมตัวเองเป็นแกนกลาง ในการกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติด้วยเหตุนี้เองทุกคนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของตัวเองได้ตามปรารถนา ดังนั้น ความรู้สึกขัดแย้ง ผิดหวัง สับสน และว้าวุ่นใจ จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น และความรู้สึกต่าง ๆ ที่กีดกันอยู่ในจิตใจนี้ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตที่เป็นสุข ดังนั้น คนจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อบรรเทาความรู้สึกคับข้องใจของตนเองให้เบาบางลง เพื่อที่จะทำให้ชีวิตอยู่ในภาวะสมดุลย์ (อ้างถึงใน สุพจน์ สุทธา, 2539, น. 1)

มนุษย์มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ซึ่งกระบวนการปรับตัวของสิ่งมีชีวิต ได้มีผู้ทำการศึกษาไว้อย่างมากมาย ผู้ศึกษาได้สรุปไว้ ดังนี้

ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้ศึกษาทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการปรับตัวทฤษฎีวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อสังเกตสามประการคือ

1. สิ่งมีชีวิตทั้งมวลล้วนผันแปร
2. มีความสามารถถ่ายทอดคุณสมบัติลักษณะ
3. ต้องดิ้นรนแข่งขันเพื่อความอยู่รอด

ปัจจัยทั้งสามนี้ทำให้สิ่งมีชีวิตบางชนิดปรับตัวได้ดีกว่าชนิดอื่น ๆ ซึ่งยังผลให้มันอยู่รอดปลอดภัยและแพร่พันธุ์ได้มากขึ้น สิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวได้ช้าก็คงเหลืออยู่น้อยหรือสูญพันธุ์ไป การปรับตัวที่ว่าเป็นไปอย่างช้า ๆ แต่เมื่อเวลาผ่านไปเนิ่นนาน ผลที่ได้คือ คุณลักษณะต่าง ๆ จะปรากฏมากขึ้น ๆ ในรุ่นต่อไป เขาเรียกกระบวนการเช่นนี้ว่า “การคัดเลือกโดยธรรมชาติ” (Natural selection)

ชาร์ล ดาร์วิน (Charles Darwin อ้างถึงใน นิภา นิมนวล, 2548, น. 8) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการของเขาว่าสิ่งมีชีวิตต้องอาศัยการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา จึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ คนเราจึงต้องปรับตัวอยู่เสมอ มิฉะนั้นจะไม่สามารถดำรงชาติพันธุ์อยู่ได้ ต้องสูญพันธุ์เยี่ยงไดโนเสาร์เป็นแน่ การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทุกวันนี้ มนุษย์เราจำเป็นต้องแสวงหาทางที่จะตอบสนองความต้องการทั้งของตนเองและสังคมอยู่ตลอดเวลา ชีวิตของคนเราทุกคนย่อมเต็มไปด้วยความต้องการ ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการบำบัดอยู่เสมอ ความต้องการที่สำคัญ เช่น ความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ เสื้อผ้า อาหาร สิ่งจำเป็นแก่การครองชีพ ฯลฯ ความต้องการทางใจ ได้แก่ ความรัก ความปลอดภัย ความสำเร็จในชีวิต ฯลฯ ความต้องการทางสังคม ได้แก่ การยกย่องเป็นที่ยอมรับ ฯลฯ การหาทางตอบสนองความต้องการนั้น บางครั้งก็มีอุปสรรคมาขัดขวางไม่ให้

ตอบสนองความต้องการของตนได้ เมื่อเผชิญกับปัญหาย่อมเกิดความกดดันทางอารมณ์ (stress) เกิดความคับข้องใจ (Frustration) ทำให้เกิดความวิตกกังวล (Anxiety) มีความทุกข์ จึงเป็นเหตุให้บุคคลต้องหาวิธีการต่าง ๆ จัดความไม่สบายใจให้หมดไปด้วยการปรับตัว (adjustment) (อ้างถึงใน กัญญา สุวรรณแสง, 2532, น. 57)

ความหมายของ “การปรับตัว”

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การปรับตัว” ไว้หลายท่าน ดังนี้

การปรับตัว หมายถึง กระบวนการทางจิตวิทยา (Psychological Processes) ที่บุคคลดำเนินการ เมื่อเผชิญกับความต้องการหรือเผชิญกับสิ่งท้าทายในชีวิต (Weiten and Lloyd, 1994)

Arkoff (1968) อธิบายความด้วยการแยกประเด็น ดังนี้ การปรับตัว (Adjustment) หมายถึง การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ แต่ละคนพยายามดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการหรือถึงเป้าหมายของตนในขณะเดียวกันบุคคลก็อยู่ภายใต้ความกดดัน (Pressure) ของสิ่งแวดล้อมเมื่อดำเนินพฤติกรรมนั้น การปรับตัวจึงเป็นการปรับสมดุลระหว่างบุคคลและความต้องการของสิ่งแวดล้อม

ปฏิสัมพันธ์ (Interaction) หมายถึง การมีอากัปกริยาหรืออิทธิพลซึ่งกันและกัน กล่าวได้ว่าทุกคนได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม และแต่ละคนต่างก็มีอิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของสภาพการณ์ด้วยเช่นกัน สัมพันธภาพเหล่านี้ผันแปรตามกาลเวลาและเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในขณะนั้น บางครั้งบุคคลอาจมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมและบางขณะสังคมอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลได้มากเช่นกัน

สิ่งแวดล้อม (Environmental) หมายถึง ทุกสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวบุคคล ซึ่งบุคคลนั้นมีความเกี่ยวข้องด้วยในทางใดทางหนึ่ง การศึกษาเรื่องการปรับตัวมักกระทำในรูปแบบกลุ่มทางสังคม เช่น การศึกษาความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวหรือที่ทำงาน เป็นต้น

มัญญู ตนะวัฒนา (2526, น. 142) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวว่า หมายถึง ความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างน่าพอใจ คนที่ปรับตัวได้ดีจะมีความรู้สึกนึกถึงความต้องการและความรู้สึกของคนอื่น ๆ

พีรพล เทพประสิทธิ์ (2549, น. 238) ได้ให้ความหมายของการปรับตัว หมายถึง ความพยายามของบุคคลในการที่จะหาวิธีลดสภาวะความตึงเครียดทางอารมณ์ ซึ่งเกิดจากความไม่สมปรารถนาในสิ่งที่ตนหรือสังคมแวดล้อมคาดหวังทั้งยังเกี่ยวข้องกับการปรับพฤติกรรมต่าง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์และสภาพแวดล้อมที่ปฏิสัมพันธ์อยู่ ซึ่งความพยายามดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อให้มีความสามารถในการดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การปรับตัวนั้นเกิดจากการที่บุคคลมีความต้องการใดขั้นแล้วมีอุปสรรคมากั้นขวาง ทำให้

ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือบรรลุช้ากว่าที่คาดหวังไว้ ในสภาพการณ์เช่นนี้บุคคลย่อมเกิดสภาวะอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ความเครียด ความขัดแย้ง ความกดดัน ความคับข้องใจ เป็นต้น สภาวะทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากความไม่สมปรารถนานี้หากบุคคลไม่สามารถปรับให้ลดลงหรือหมดไปได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม อาจทำให้บุคคลนั้นเกิดปัญหาทางสุขภาพจิตตามมาได้

สุรวงศ์ จันทร์โถม (2529, น. 84) ได้ให้ความหมายของคำว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางในสิ่งแวดล้อมของตน มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัวด้วยกันทั้งสิ้น แต่ละคนจะมีแบบแผนในการปรับตัวแตกต่างกันออกไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตน นอกจากจะตอบสนองความต้องการทางร่างกาย เช่น อาหาร การออกกำลังกาย ยังต้องสนองความต้องการทางสังคมอีกด้วย เช่น การช่วยให้ทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วยความราบรื่น การทำตัวให้เพื่อนฝูงชอบ ในด้านอารมณ์ก็เช่นเดียวกันเมื่อมนุษย์ได้รับในสิ่งที่ตนต้องการแล้วความตึงเครียดต่าง ๆ ก็ย่อมคลายไป

กันยา สุวรรณแสง (2533, น. 63) ให้ความหมายของคำว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับกายและใจให้อยู่ในสังคมได้ในสภาวะแวดล้อมและสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข

กล่าวโดยสรุป การปรับตัว หมายถึง ภาวะความสำคัญระหว่างคนและสภาพแวดล้อม เมื่อสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คนก็ต้องมีการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หากไม่สามารถปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับคนส่วนใหญ่ได้ บุคคลนั้นจะดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมโดยปราศจากความสุข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมส่วนมากมักจะเป็นผลจากการปรับตัวไม่ดี

สาเหตุของการปรับตัว

สาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว คือ (กันยา สุวรรณแสง, 2533, น. 65)

1. แรงขับและความต้องการ

ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการเป็นพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย (Physical Needs) ความต้องการทางจิตใจ (Mental Needs) ความต้องการทั้งสองนี้ ทำให้เกิดแรงขับ (Drives) เช่น เกิดความหิว (Thirsty) เป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรนแสวงหาเพื่อสนองความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ไม่สามารถหามาบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คลายจากความกระวนกระวายอันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อคลายความทรมานทรมานนี้เรียกว่า การปรับตัว

2. แรงกระตุ้นทางสังคม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการมีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น ราคาสิ่งของแพงขึ้น แฟชั่นแต่งกาย การเป็นอยู่ การคมนาคม ความเจริญทางวัตถุ ต่างก็กระตุ้นให้มนุษย์วิ่งตามตลอดเวลา ต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาเดินแถวกันมาให้แก้ตลอดเวลา ถ้าแก้ได้ก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดย วิธีการต่าง ๆ

3. เจตคติความสนใจ

จุดมุ่งหมายของชีวิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรมสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนเราต้องปรับตัว ได้แก่ ความเครียด (Stress) ความเครียดเกิดขึ้นจากการที่คนเรามีแรงจูงใจหรือมีความต้องการในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แล้วเกิดมีอุปสรรคไม่สามารถได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ถ้าคนเรามีความเครียดอยู่ในระดับต่ำก็ย่อมจะไม่มีปัญหาในการปรับตัว

ลักษณะของการปรับตัว

จากสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว อันได้แก่ แรงขับและความต้องการ แรงกระตุ้นทางสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการมีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และจุดมุ่งหมายของชีวิตของตนเองเปลี่ยนแปลงไป เป็นสาเหตุสำคัญให้มนุษย์มีความคับข้องใจ (Frustration) ความขัดแย้งในใจ (Conflicts) และความกดดัน (Pressures) อันเนื่องมาจากปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ จึงไม่สามารถบรรลุความต้องการและไม่สามารถแก้ไขได้ บุคคลจึงต้องมีการปรับตัว ซึ่งมีวิธีการปรับตัวให้ชีวิตอยู่รอด 2 ทาง คือ (มโนญ ตนะวัฒนา, 2526, น. 132-146)

1. การปรับตัวโดยถือเอาปัญหาหรือความจริงเป็นเป้าหมาย (Attach-oriented Reaction) คือ การรู้จักใช้ความพยายามของคนที่จะระบับยับยั้ง เปลี่ยนแปลง และเคลื่อนย้ายสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ มี 3 วิธี คือ

1.1 การต่อสู้และแสดงความก้าวร้าว (Attach and Aggression) เป็นการต่อสู้ทำลายสิ่งขัดขวางความต้องการ และต่อสู้กับสิ่งที่ทำให้เกิดความคับข้องใจ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวนี้แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ

ก. การก้าวร้าวโดยตรง (Direct Aggression) หมายถึง การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อบุคคลหรือสิ่งของที่เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจ เช่น ทูบตี ด่าว่า ทำร้าย เป็นต้น

ข. การก้าวร้าวโดยอ้อม (Displaced Aggression) หมายถึง การที่คนเราไม่สามารถแสดงอาการพฤติกรรมก้าวร้าวโดยตรงกับต้นเหตุได้ จะหันไปแสดงความก้าวร้าวต่อสิ่งอื่นแทน เช่น โกรธคน ๆ หนึ่งแต่ไม่กล้าไปโต้ตอบจึงได้ไปโต้ตอบกับคนอื่นที่ไม่ทราบเรื่อง เป็นต้น

1.2 การตกใจและถอยหนี (Flight and Withdrawal) หมายถึง การที่บุคคลเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ หรืออุปสรรคที่มาขัดขวางความต้องการของตนและก่อให้เกิดความคับข้องใจ แล้วใช้วิธีที่หลีกเลี่ยงไปให้พ้นจากสิ่งเหล่านั้น ทำให้ความคับข้องใจหายไป ซึ่งทำได้ดังนี้

ก. การแยกตัวแยกออกจากสังคม (Isolation) เมื่อบุคคลพบอุปสรรคขัดขวางไม่ให้ไปถึงสิ่งที่ประสงค์เอาไว้ บุคคลนั้นจะตัดตัวเองออกจากเหตุการณ์นั้น ๆ โดยการเก็บตัวอยู่คนเดียว โดดเดี่ยว ขอบเจียบ ๆ ไม่ติดต่อกับหาสมาคมกับผู้อื่น

ข. การปฏิเสธ (Negativism) เป็นวิธีการที่ขัดขืน ไม่ยอมทำตามหรือไม่ให้ความร่วมมือตามสังคม หรือตามที่ผู้ขอร้องแต่จะกระทำในสิ่งที่ตรงกันข้าม ซึ่งเป็นวิธีการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่นอีกวิธีหนึ่ง

1.3 การฝันกลางวัน (Day Dream) เป็นการสร้างภาพขึ้นมา เพื่อสนองความต้องการอันอาจจะไม่มีโอกาสได้รับสนองในชีวิตจริง

1.4 การประนีประนอมและการทดแทน (Compromise and Substitution) เป็นลักษณะที่บุคคลไม่สามารถสนองความต้องการของตนได้ จึงจำเป็นต้องหาสิ่งอื่นที่ใกล้เคียงกันมาสนองทดแทนเพื่อให้ตนเองอยู่ในลักษณะสมดุล ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวมี 3 แบบ คือ

ก. การทดแทน (Compensation) ได้แก่ การแสดงออกเพื่อแสวงหาความสำเร็จในด้านอื่นมาทดแทนความผิดหวังหรือปมด้อยในอีกด้านหนึ่ง

ข. การทดแทน (Sublimation) เป็นพฤติกรรมในลักษณะที่ประนีประนอมกับสถานการณ์ด้วยการแปลงรูปอารมณ์และพฤติกรรมที่ให้โทษมาสู่คุณประโยชน์อันเป็นการเปลี่ยนแปลงแรงจูงใจที่สังคมไม่ยอมรับสู่พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

ค. การลอกเลียนแบบนิยม (Identification) หรือปฏิบัติอย่างกลมกลืน (Reaction-Formation) ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมตามคุณสมบัติของคนอื่นซึ่งตนอยากจะมีแต่ไม่มีมาอ้างอ้างว่ามี แล้วปรุงแต่งกระทำทางภายนอก รสนิยม เจตคติและค่านิยมให้เหมือนกับคนอื่น ๆ ที่มีคุณสมบัตินั้น ๆ

2. กลไกการป้องกันตนเองเมื่อเผชิญความวิตกกังวล โดยทำตนให้ผิดไปจากความเป็นจริง (Defense Mechanism) ไม่ได้ดัดแปลงหรือเคลื่อนย้ายสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจโดยตรง

กระบวนการปรับตัว (Adjustment Process)

มนุษย์ทุกคนจะต้องมีการปรับตัวด้วยกันทั้งสิ้น แต่ละคนจะมีกระบวนการในการปรับตัวแตกต่างกันออกไปเพื่อตอบสนองความต้องการของตนในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ กระบวนการปรับตัว (Adjustment Process) ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลนั้นอาจ

แบ่งออกได้ 2 ระดับ ดังนี้ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2530, น. 70 อ้างถึงใน พรณเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 12-13)

1. การปรับตัวที่เราปรับตัว (Conscious Attempt of Adjustment) ซึ่งสามารถกระทำได้ 2 ทาง คือ

1.1 เพิ่มความพยายามให้มากขึ้น เพื่อเอาชนะอุปสรรคความยุ่งยากต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นได้

1.2 เปลี่ยนเป้าหมายที่ตั้งไว้ ในกรณีที่เป้าหมายที่ตั้งไว้สูงเกินไป และบุคคลไม่สามารถจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้

2. การปรับตัวที่กระทำไปโดยไม่รู้ตัว (Unconscious Attempt of Adjustment)

เมื่อบุคคลเกิดปัญหาแล้วแก้ปัญหาไม่ได้เกิดความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจ ทางออกอย่างหนึ่งที่บุคคลนำมาใช้ คือ กลไกการปรับตัวที่เรียกว่า กลไกทางจิต (Mental Mechanism) หรือกลไกป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดความวิตกกังวล หรือเพื่อให้เกิดความสบายใจ หลบหลีกความวิตกกังวลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังได้มีผู้กล่าวถึง กลไกป้องกันตนเอง (Self-Defense Mechanism) ว่าเป็น การหาทางออกของบุคคลเพื่อระบายความคับข้องใจ เมื่อหาทางสนองความต้องการไม่ได้ ทางออกนี้ เรียกว่า กลไกในการปรับตัว (Defense Mechanism) ลักษณะสำคัญของกลไกในการปรับตัว ดังนี้ (ศิริโสภาคย์ นูรพาเดชะ, 2518, น. 265-266)

ก. เป็นวิธีการที่บุคคลโดยทั่วไปใช้ มิใช่สิ่งผิดปกติ เพราะผู้ที่มีปัญหาจะใช้วิธีการนี้วิธีการหนึ่งหรือหลายวิธี เพื่อลดความวิตกกังวล

ข. กลไกในการปรับตัวนี้ เป็นการแก้ปัญหาทางใจ ซึ่งผู้ที่ไม่รู้สึกตัวขณะที่ใช้อยู่

ค. กลไกในการปรับตัวนี้ เป็นเพียงการแก้ปัญหาชั่วคราว ซึ่งถ้าบุคคลใช้อยู่เสมออาจทำให้ไม่สามารถเผชิญกับความเป็นจริงได้

ง. กลไกในการปรับตัว ซึ่งแบ่งออกเป็นวิธีต่าง ๆ มิได้หมายความว่า จะเป็นการแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด การแบ่งออกเป็นวิธีการต่าง ๆ นั้นเพื่อความสะดวกในการศึกษาเพราะพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา อาจเกิดจากกลไกในการปรับตัวมากกว่าหนึ่งวิธีก็ได้

ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี

ธอร์พ (Thorpe, 1965, pp. 56-57 อ้างถึงใน พรณเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 18-20) ได้แบ่งการปรับตัวออกเป็น 2 ลักษณะ

1. ปรับตัว (Self Adjustment) ได้แก่ การที่บุคคลจะปรับตัวเองได้ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

1.1 ความเป็นตัวของตัวเอง (Self-Reliance) หมายถึง การที่บุคคลทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นเป็นอิสระจากผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์ และรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง

1.2 การมองเป็นคุณค่าของตนเอง (Sense of Personal Worth) หมายถึง การที่บุคคลเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้อื่นเชื่อในความสามารถของเขา มีความรู้สึกว่าตนเองมีค่า มีความพอใจและเชื่อมั่นในความสามารถ และความมีเหตุผลของตนเอง

1.3 ความรู้สึกเป็นอิสระของตนเอง (Sense of Personal Freedom) หมายถึง การที่บุคคลพึงพอใจในอิสรภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นมีเหตุผล ตัดสินใจในการกระทำ และวางแผนชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีเสรีภาพในการคบเพื่อนและการใช้จ่าย

1.4 ความรู้สึกเป็นอิสระของตนเอง (Feeling of Belonging) หมายถึง การที่บุคคลได้รับความอบอุ่นในครอบครัว ในหมู่เพื่อนฝูง จึงทำให้มีความภาคภูมิใจในบ้าน โรงเรียน เป็นต้น

1.5 ความรู้สึกไม่มีแนวโน้มที่จะถอยหนี (Nonwithdrawing Tendencies) หมายถึง การที่บุคคลมีลักษณะตรงกันข้ามกับความรู้สึกมีแนวโน้มที่จะถอยหนี ซึ่งบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะถอยหนีจะมีความรู้สึกไม่กล้าที่จะเผชิญกับความเป็นจริง มักใช้ความคิดของตนเองสร้างความสุข มักเอาตัวเองเข้าไปแทรกในทุกอย่าง เรื่อง อ่อนไหว ว้าวุ่น และหมกมุ่นกับตนเอง

1.6 ความรู้สึกไม่มีอาการทางประสาท (Nonnervous Symptom) หมายถึง การที่บุคคลมีลักษณะตรงกันข้ามกับความรู้สึกมีอาการทางประสาท ซึ่งบุคคลที่มีอาการทางประสาทมีความรู้สึกว่ามี ความผิดปกติทางด้านร่างกายและอารมณ์ เช่น เบื่ออาหาร ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ นอนไม่หลับ จิตไม่สงบ ผันรำย ตากระตุก เป็นต้น

2. การปรับตัวทางสังคม (Social Adjustment) ได้แก่ การที่บุคคลจะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี ต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

2.1 ปทัสถานทางสังคม (Social Standards) หมายถึง การที่บุคคลมีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เป็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้จะเข้าใจความถูกต้องของสังคม

2.2 ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี ทั้งกับเพื่อนและคนแปลกหน้า เป็นที่ชื่นชอบของผู้อื่น และมีความสนใจในปัญหาต่าง ๆ และสนใจกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 แนวโน้มที่จะไม่ต่อต้านสังคม (Social Tendencies) หมายถึง การที่บุคคลมีลักษณะตรงกันข้ามกับความรู้สึกมีแนวโน้มที่จะต่อต้านสังคม ซึ่งบุคคลที่มีแนวโน้มที่จะต่อต้านสังคมจะชอบทะเลาะวิวาท ดื้อดึง ชอบการทำลาย ไม่ยุติธรรมต่อผู้อื่น

2.4 ความสัมพันธ์ในครอบครัว (Family Relations) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้ได้รับความรัก การดูแลอย่างดีในครอบครัว มีความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นใจในตนเอง ในความสัมพันธ์กับบุคคลในบ้าน

2.5 ความสัมพันธ์ในโรงเรียน (School Relations) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้ได้รับความรักจากครู มีความสุขในการอยู่ร่วมกันเพื่อนักเรียน รู้จักว่างานโรงเรียนเหมาะสมกับความสนใจ และวุฒิภาวะของตน

2.6 ความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relations) หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกับเพื่อนบ้านได้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการปรับปรุงชุมชนของตนเอง เข้าสมาคมกับคนแปลกหน้าได้มีความพอใจในกฎเกณฑ์และสวัสดิภาพของชุมชน

นอกจากนี้ยังมีผู้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี ดังนี้ (มนูญ ตนะวัฒนา, 2526, น. 141-143 อ้างถึงใน พรหมเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 20-21)

1. มีความรู้เกี่ยวกับตนเอง (Self-Knowledge) ผู้ที่ปรับตัวได้ดี คือ ผู้ที่รู้ถึงพลังจิต แรงจูงใจ ความปรารถนา ความทะเยอทะยาย ความรู้สึก ความสามารถ และอารมณ์ต่างของตนเอง นั่นคือ จะต้องเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับตนเองได้หมดทั้งพฤติกรรมและความรู้สึกของตนเอง

2. ความรู้สึกว่าตนเองมีค่า (Self-Esteem) ประกอบด้วยความรู้สึกต่อตนเองและความสามารถที่จะทำหน้าที่ให้แก่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ความรู้สึกมั่นคงอบอุ่น (Feeling of Security) คนที่ปรับตัวได้ดีจะมีความรู้สึกที่ตนเองได้รับการยกย่องว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และที่สำคัญที่สุดคือมีอิสระในการแสดงออก ต่อสถานการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกัน

4. ความสามารถในการรับและให้ความรัก (Ability to Accept and Give Affection) คือ ความสามารถที่จะสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้อย่างน่าพอใจบุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะมีความรู้สึกนึกคิดความต้องการและความรู้สึกของคนอื่น ๆ นั่นคือ สามารถล่วงรู้ถึงความรู้สึกของคนอื่น ๆ และรักษาความสัมพันธ์ที่มีทั้งการให้และการรับไว้ได้

5. ความพอใจต่อความปรารถนาทางกาย (Satisfaction of Bodily Desires) บุคคลที่ปรับตัวได้ดี จะมีทัศนคติต่อการทำงานของร่างกายของตนเองอย่างสมบูรณ์ ไม่หมกมุ่น ครุ่นคิดวิตกกังวล

6. ความสามารถที่จะเป็นผู้ผลิตและมีความสุข (Ability to Be Productive and Happy) บุคคลใช้ความสามารถต่าง ๆ ในการทำงานหรือความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี และกว้างขวาง มีความสนุกและความกระตือรือร้น

7. ปราศจากความตึงเครียดและความรู้สึกที่เกินขีด (Absence of Tension and Hypersensitivity) คนที่ปรับตัวไม่ได้จะมีความทุกข์ที่เกิดจากความวิตกกังวล และความตึงเครียด ซึ่งมีผลสะท้อนให้เกิดอาการอื่น ๆ ตามมา

ในการปรับตัวของบุคคลนั้น บุคคลจะสามารถปรับตัวได้ดีหรือไม่ดีนั้น อาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้คนเราปรับตัวได้ดี อันได้แก่ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539, น. 500)

1. รับรู้และเข้าใจสถานการณ์หรือปัญหาอย่างถูกต้องและตรงกับความเป็นจริงทำให้แก้ไขถูกต้อง
2. มีมนุษยสัมพันธ์ดี ทำให้ได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง และบุคคลอื่นในสังคม
3. ได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องในวัยเด็ก ทำให้เมื่อโตขึ้น มีความเข้มแข็ง หนักแน่น อดทน กล้าเผชิญกับสถานการณ์หรือปัญหาได้
4. มีประสบการณ์ในการแก้สถานการณ์หรือปัญหามากพอ รู้ว่าเมื่อไรควรแก้ปัญหาด้วยการต่อสู้หรือเผชิญหน้า นิ่งเฉย หรือถอยหนี
5. มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดพอควร
6. สถานการณ์หรือปัญหาไม่รุนแรง ยุ่งยาก หรือซับซ้อนมากนัก
7. มีเวลาเพียงพอ เนื่องจากสถานการณ์หรือปัญหบางอย่างต้องการใช้เวลาในการปรับตัวหรือแก้ไข

ทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

ทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy, 1976, p. 22)

แนวคิดของทฤษฎีการปรับตัวของรอยมีความเชื่อว่า “บุคคลเป็นระบบการปรับตัวระบบหนึ่ง” ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในตัวเองและภายนอกตลอดเวลา สิ่งแวดล้อมตามแนวคิดของรอย คือ ทุกสภาพการณ์ หรือเหตุการณ์ที่อยู่รอบตัวบุคคล สิ่งแวดล้อมจัดเป็นตัวป้อนเข้า (Input) ที่ส่งไปที่ระบบการปรับตัว ซึ่งรอยได้จัดแบ่งสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปรียบเสมือนสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้บุคคลปรับตัวออกเป็น 3 ชนิด (อ้างถึงใน พรพนธเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 13-14)

1. สิ่งเร้าตรงหรือสิ่งเร้าเฉพาะ (Focal Stimuli) คือ สิ่งเร้าที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่โดยตรงและมีความสำคัญมาก เป็นสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลต้องปรับตัว เช่น ความเจ็บปวดที่กำลังเป็นอยู่ เป็นต้น
2. สิ่งเร้าร่วม หรือสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง (Contextual Stimuli) หมายถึง สิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมนอกเหนือจากสิ่งเร้าเฉพาะหรือสิ่งเร้าตรง เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา การสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลรอบข้าง รายได้ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว เป็นต้น

3. สิ่งเร้าแฝง หรือสิ่งเร้าเจียบ (Residual Stimuli) หมายถึง ลักษณะของตัวบุคคล เช่น ความเชื่อ ทศนคติ อุปนิสัย ประสบการณ์เดิม และการดำเนินชีวิต เป็นต้น เมื่อมีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าดังกล่าว บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม กลไกในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. กลไกการควบคุม (The Regulator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดขึ้นโดยบุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว เป็นการทำงานร่วมกับระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ การรับรู้การตอบสนอง เพื่อที่จะควบคุมการทำงานของร่างกายให้อยู่ในสภาพสมดุล

2. กลไกการรับรู้ (The Cognator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิตสังคมที่บุคคลใช้ในการปรับตัวต่อภาวะเครียด บุคคลจะเรียนรู้การปรับตัวในส่วนนี้จากการเข้าสังคม ประสบการณ์และการศึกษา การปรับตัวในส่วนนี้เป็นการทำงานทางสมองระดับที่เกี่ยวกับการรับรู้ การจดจำ การตัดสินใจ การแก้ปัญหาและการแสดงอารมณ์ เช่น บุคคลมีการเรียนรู้ว่าเมื่อโกรธควรแสดงพฤติกรรมอย่างไร จึงจะเป็นที่ยอมรับของสังคม เป็นต้น

กลไกการปรับตัวทั้ง 2 ส่วน จะเกิดควบคู่กันเสมอ โดยมีการรับรู้เป็นสื่อกลางและทำให้บุคคลมีการแสดงออกในพฤติกรรม 4 ด้าน คือ (อ้างถึงใน พรพนเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 14)

1. พฤติกรรมการปรับตัวตามความต้องการทางด้านสรีระ (Physiological Needs) มีพื้นฐานจากความต้องการความมั่นคงทางด้านร่างกาย (Physiological integrity) ซึ่งครอบคลุมความต้องการพื้นฐานในเรื่อง การออกกำลังกาย และการพักผ่อน ภาวะโภชนาการ การขับถ่ายน้ำ และเกลือแร่ ออกซิเจน การไหลเวียนโลหิต และการควบคุมภาวะสมดุลของร่างกาย

2. พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self Concept) เป็นพฤติกรรมปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการความมั่นคงทางด้านจิตใจ ซึ่งเกิดจากความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองอันมีผลมาจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับผู้อื่นความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความคิด ความรู้สึก ความเข้าใจ ความสำนึกที่บุคคลมีอยู่ หากบุคคลมีความมั่นคงทางจิตใจ มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองตามความเป็นจริง มีความเชื่อมั่นและมองเห็นคุณค่าแห่งตน การปรับตัวต่อภาวะความกดดันต่าง ๆ จะเป็นไปได้ดีกว่าบุคคลที่มีความรู้สึกต่อตนเองในทางลบ น้อยเนื้อต่ำใจ และรู้สึกว่าคุณค่าต่ำกว่า

3. พฤติกรรมการปรับตัวต่อบทบาทหน้าที่ (Role Function) เป็นพฤติกรรมการปรับตัวเพื่อสนองความต้องการและคงไว้ซึ่งความต้องการทางด้านสังคม หรือการยอมรับของบุคคลอื่นในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองได้ บุคคลจะต้องมี

การปรับตัวเพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเป็นไปตามปกติ หากสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของบุคคลนั้น

4. พฤติกรรมการปรับตัวทางด้านการพึ่งพากัน (Interdependence) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลใดอันที่จะคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม (Social integrity) เนื่องจากคนเราต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความพอเหมาะสมควรระหว่างการพึ่งตนเอง (Interdependence) การพึ่งพาผู้อื่น (Dependence) และการให้ผู้อื่นได้พึ่งพามีส่วนช่วยให้เกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจและสังคม

ทฤษฎีการปรับตัวของอีริกสัน (Erikson)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจักษ์ (2524, น. 10-12 อ้างถึงใน พรหมเลขา พลอยสระศรี, 2546, น. 14-15) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการปรับตัวของอีริกสัน (Erikson) ว่า สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดในการปรับตัว คือ ความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องแวดล้อมตนในช่วงนั้น ๆ ครอบคลุมมีส่วนเกี่ยวข้องในการวางพื้นฐานทางจิตใจให้แก่บุคคลตั้งวัยทารกเป็นต้นมา ความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวของบุคคลเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ทางความรู้ ความสามารถ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การที่บุคคลจะปรับตัวได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับขั้นก่อนจะมีอิทธิพลต่อการปรับตัวในขั้นต่อไปด้วย นอกจากนี้ทฤษฎีของอีริกสัน ยังกล่าวว่า เด็กต้องปรับตัวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระและสังคม ประกอบด้วยการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวและพื้นฐานทางจิตใจแต่เดิมของเด็ก ซึ่งจะส่งผลร่วมกันต่อความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ

การปรับตัวในแง่ของการปรับตัวภายในตนเอง โดยเชื่อว่ามนุษย์อยู่ท่ามกลางของประสบการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนหนึ่งของประสบการณ์ที่บุคคลได้รับรู้และการมีประสบการณ์สัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งการประเมินผลจากการมีประสบการณ์นั้นจะก่อให้เกิดเป็นตัวเรา (Self) หรือ “โครงสร้างของตน” ขึ้นมาเป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะ ความสามารถของตน บทบาทต่าง ๆ ของตนการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมทัศนคติ และค่านิยมต่าง ๆ ของตัวเรา ประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดบุคลิกภาพของบุคคลให้แตกต่างกันโดยแต่ละคนจะเข้าใจและรู้จักโลกส่วนตัวของเขาได้ดีที่สุด บุคคลที่ปรับตัวได้คือบุคคลที่เป็นตัวเองเข้าใจและยอมรับตัวตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสามารถรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง นำประสบการณ์นั้นมาจัดให้สอดคล้องกับโครงสร้างหรือบุคลิกลักษณะของจนได้อย่างไม่ขัดแย้ง หรือบิดเบือนและจะมีการรับรู้และความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ส่วนบุคคลที่ปรับตัวไม่ทันนั้น จะมีความตึงเครียด วิตกกังวล สับสน ไม่แน่ใจสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และความคิดเห็นเกี่ยวกับจนจะเป็นไปในทางลบ

จากทฤษฎีการปรับตัวข้างต้น ผู้ศึกษาได้แนวทางการศึกษาในเรื่อง “การปรับตัวของผู้ต้องขังให้เข้ากับสภาพเรือนจำ” โดยแนวทางการปรับตัวของรอย ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ว่าการที่ผู้ต้องขังมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำซึ่งถือได้ว่าเป็นสภาพแวดล้อมใหม่มาเป็นสิ่งเร้าตรงหรือสิ่งเร้าเฉพาะ (Focal Stimuli) (สิ่งเร้าที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่โดยตรงและมีความสำคัญมาก) เป็นสิ่งเร้าที่ทำให้ผู้ต้องขังต้องมีการปรับตัว นอกจากนี้ในการปรับตัวของผู้ต้องขังแต่ละรายก็ยังเกี่ยวข้องกับ สิ่งเร้าร่วม หรือสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้อง (Contextual Stimuli) ที่เป็นสิ่งเร้าอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมนอกเหนือจากสิ่งเร้าเฉพาะหรือสิ่งเร้าตรง เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา การสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลรอบข้าง รายได้ของครอบครัว ลักษณะของครอบครัว เป็นต้น กอปรกับสิ่งเร้าแฝง หรือสิ่งเร้าเสียบ (Residual Stimuli) หมายถึง ลักษณะของตัวบุคคล เช่น ความเชื่อ ทศนคติ อุปนิสัย ประสบการณ์เดิม และการดำเนินชีวิต เป็นต้น เมื่อมีการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งเร้าดังกล่าว บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

กลไกในการปรับตัว

บุคคลจำเป็นต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยกลไกในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ซึ่งในสังคมจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกในสังคมจะต้องปรับตัวเองให้สามารถอยู่ในสังคมได้ ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากภายในตัวเอง นั่นคือ ความต้องการตามธรรมชาติหรือแรงขับ หรือสาเหตุที่แวดล้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้คนเราเกิดการปรับตัว ซึ่งจะมีรูปแบบการปรับตัวที่แตกต่างกันไป เช่น การปรับตัวโดยเอาการเอาความจริงเป็นเป้าหมาย หรือการใช้กลไกในการป้องกันตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับความแตกต่างแต่ละบุคคล ในสังคมของเยาวชนก็เช่นเดียวกัน สาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้เยาวชนเกิดการปรับตัว คือ สภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากเดิม นอกจากนี้ ครอบครัวก็ยังมีส่วนสำคัญต่อการการปรับตัวดังกล่าว ดังนั้น เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจถึงการเกิดการปรับตัวของเด็กและเยาวชน ผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนภายหลังกระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนขึ้น

แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะเยาวชนที่

พึงประสงค์และครอบครั

ลักษณะเยาวชนที่พึงประสงค์

พรพริ้ง ปัทมินทร์ (2550, น. 12-13) ได้รวบรวมความคาดหวังต่อเยาวชนที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์ไว้ 3 ด้าน คือภาวะร่างกาย อารมณ์ พฤติกรรม สังคม ดังนี้

ทางด้านภาวะร่างกาย

คณะกรรมการส่งเสริมประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2545, น. 40) ได้ให้ความคาดหวังว่าเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ มีสุขภาพ อนามัยแข็งแรง กองสังคมสงเคราะห์ กรุงเทพมหานคร (2545, น. 26) ได้กล่าวถึงเยาวชนไทยที่พึงประสงค์ของชาวกรุงเทพฯ ต้องถึงพร้อมด้วย สุขภาพร่างกาย สติปัญญา อารมณ์แจ่มใส ร่าเริง

ทางด้านอารมณ์

แอริคสัน (1902) ได้กล่าวว่า วัยรุ่นจะมีการพัฒนา รู้จักอัตลักษณ์ของตนเองอย่างดี เพราะโดยการพัฒนาดังกล่าวอย่างสมบูรณ์เมื่อสิ้นสุดวัย ได้แก่ การเห็นโครงร่างตัวตนของตนเอง เข้าใจจุดด้อยจุดเด่นของตนเอง รู้ความต้องการในชีวิต และยอมรับตนเอง ซึ่งจะทำให้วัยรุ่นสามารถพัฒนาความรู้สึกงรักภักดีต่ออุดมคติ ปรัชญาชีวิต กลุ่มบุคคล ชุมชนศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้วัยรุ่นคลายความสับสนลงได้

วินัดดา ปิยะศิลป์ (ม.ป.ป., น. 134-135) ได้อธิบายถึงวัยรุ่นตอนกลาง 14 ปี ถึง 16 ปี และวัยรุ่นตอนปลาย (16-17 ปี) ว่าลักษณะอารมณ์ในเด็กวัยนี้จะเข้มข้นขึ้น มีทั้งอารมณ์รัก โกรธ แค้น และริษยา อารมณ์ทุกประเภทจะประกอบไปด้วยความรุนแรง อ่อนไหวง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย เพราะการควบคุมอารมณ์ยังไม่ดีนัก ลักษณะอารมณ์เช่นนี้จึงทำให้บุคคลต่างต้องอดทนที่จะทำความเข้าใจ เด็กวัยนี้จึงเข้ากับบุคคลต่างวัยได้ยาก จึงทำให้ต้องเกาะกลุ่มกันเหนียวแน่น ระยะวัยรุ่นตอนปลาย จะมีสภาพอารมณ์มั่นคงขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทในสังคมจะเป็นแบบใด และพร้อมที่จะยอมรับสภาพของการเป็นผู้ใหญ่เต็มขั้นที่จะต้องควบคุมตนเอง และพัฒนาเข้าสู่วัยผู้ใหญ่เต็มขั้น โดยการแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองมากจะทำให้เด็กเกิดปมด้อย ขาดความภาคภูมิใจ และเกิดการเปรียบเทียบ เด็กก็จะไม่ประสบผลสำเร็จทางการเรียน ทั้งหมดจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาทางด้านอารมณ์

ประดินันท์ อุปรมัย (2545, น. 799) ได้อธิบายถึงพัฒนาของวัยรุ่นว่าต้องรู้จักควบคุมอารมณ์เพื่อมิให้เกิดความเครียด ควรอดกลั้นต่อสิ่งยั่วเย้า อดทนรอ คณะกรรมการพัฒนา และการศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็ก (2535, น. 36-37) ได้กล่าวถึงเด็กไทยที่พึงประสงค์ ว่าควรมีอารมณ์ สดชื่น แจ่มใส ไม่หงุดหงิดง่าย

ทางด้านพฤติกรรม

วิทยา นาควัชระ (2545, น. 402) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมที่ของวัยรุ่น การมีลักษณะเป็นตัวของตัวเอง มีการปรับตัวทางสังคมดี ฉลาด มีความอยากรู้อยากเห็นมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสนใจกิจกรรมทางสังคม มีสัมพันธภาพปรองดองกับ พ่อ แม่ เพื่อน จะมีปัญหาทะเลาะกันน้อย

คณะกรรมการพัฒนาและการศึกษาอบรมเลี้ยงดู (2535, น. 36-37) ควรมีการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย มีความเชื่อมั่น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มี เจตคติใฝ่เรียนรู้ ตลอดจนชีวิต รับผิดชอบต่อการทำงาน ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม มีความซื่อสัตย์

ประดินันท์ อุปรมัย (2545, น. 795-797) เยาวชนควรมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่ ชยัน ประหยัด ความกตัญญูรู้คุณ

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2545, น. 182-183) เยาวชนที่พึงประสงค์ควรมีเอกลักษณ์มั่นคง (Identity) วัยรุ่นที่ดีต้องพัฒนาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างมั่นคง ต้องรับผิดชอบในการกระทำ รู้ว่า ทำ สิ่งใดไปแล้วจะเกิดผลอย่างไร ไม่ว่าผลจะเกิดขึ้นตามมาดีหรือไม่ดี

ทางด้านสังคม

คณะกรรมการและการศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็ก (2535, น. 36-37) ระบุว่าเยาวชนที่ดี ควรรู้จักรักษามรดก วัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งรู้จักการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักเคารพในสิทธิหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อการทำงานและหน้าที่การงาน มีวินัยในตนเองเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎระเบียบของสังคมมีความยึดมั่นในความรักชาติ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

ศรีเรือน แก้วกังวาล (2545, น. 385-386) ได้กล่าวถึงเด็กไทยที่พึงประสงค์ว่าควรตระหนักคุณค่าของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภัยต่าง ๆ จากสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ เรียนรู้ทันวิทยาการของโลก ควรรู้ในเรื่องปัญหาของชาติ ควรรู้จักการดูแลตัวเองทั้งกายและจิตใจ อย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการที่จะเผชิญกับการแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นภายในอนาคต

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2545, น. 182-183) กล่าวถึงคุณลักษณะของเยาวชนที่ดีว่าต้องมีความสามารถทางสังคม (social competence) ตลอดจนทักษะการเข้ากับผู้อื่นในการสื่อสาร และแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีความสามารถในการเจรจาต่อรอง เพราะช่วยให้ไม่เกิดเรื่องรุนแรง

แนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านครอบครัวที่มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน

วรพร นรเศรษฐวิวัฒน์ (อ้างถึงใน วินิรณี ทศนะเทพ, 2542, น. 27) ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญอันดับต้น ๆ ในการที่จะสร้างลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของเด็กและเยาวชน หรืออาจกล่าวได้ว่า ครอบครัวมีอิทธิพลสำคัญต่อการหล่อหลอมอารมณ์ จิตใจ อุปนิสัย ทศนคติ ค่านิยม พฤติกรรมของเด็ก ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ของเด็กด้วย ซึ่งพฤติกรรมของเด็กจะแสดงออกอย่างไรนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพครอบครัวได้ว่าเป็นอย่างไร หากเด็กกระทำผิดขึ้นมา ครอบครัวจึงถูกมองว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะพบได้ว่าปัญหาทางอารมณ์และจิตใจที่เด็กและเยาวชนได้รับเกิดมาจากความสัมพันธ์ในครอบครัว ระหว่างพ่อกับแม่ พ่อแม่กับลูก พี่กับน้อง รวมถึงความไม่คงเส้นคงวาในการอบรมระเบียบวินัย และการลงโทษ การละเลยไม่เอาใจใส่ การขาดความรัก

เกษม ต้นติผลาชีวะ และ กุลยา ต้นติผลาชีวะ (2537, น. 209) อธิบายว่า ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูทารกให้อยู่รอด หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ในวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ ตลอดจนสร้างค่านิยม เจตคติ อุปนิสัย และบุคลิกภาพ

สายสุรี จุติกุล (2537, ความนำ) อธิบายว่า ครอบครัวเป็นสถาบันที่เล็กที่สุด ประกอบด้วย บุคคล 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกัน โดยมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดทางสายเลือดทางการแต่งงาน ทางอารมณ์ มีการเอื้ออาทรเลี้ยงดูกัน ความสัมพันธ์ของครอบครัวคือตัวบ่งชี้สุขภาพจิต ครอบครัวคือสถาบันพื้นฐานและเป็นสถาบันสากลที่สุด มีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิดของบรรดาสมาชิกของกลุ่มที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน มีการพบปะและแสดงอาการตอบสนองต่อกันและกัน มีการถ่ายทอดพฤติกรรมให้แก่กันและกันอันเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Socialization)

กล่าวโดยสรุป ก็คือ ครอบครัวถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดตัวตน ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนว่าจะมีรูปแบบเช่นใด รวมไปถึงพฤติกรรมที่มีปัญหาของเด็กและเยาวชนด้วย ดังที่มีผู้กล่าวถึงไว้ ดังนี้

ผดุง อารยะวิญญู (2542, น. 13-15) สรุปสาเหตุพฤติกรรมของเด็กที่มีปัญหาว่ามีสาเหตุมาจากหลายประการ ซึ่งเป็นเรื่องที่สลับซับซ้อน พฤติกรรมอย่างหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุอย่างเดียวหรือหลายสาเหตุก็ได้ ขณะที่บุคคลคนเดียวอาจจะสามารถแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหาได้หลายพฤติกรรม ซึ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ แบ่งได้เป็นหลายประการ ได้แก่

1. พันธุกรรม ลักษณะบางอย่างของมนุษย์สามารถถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานได้ เช่น ระดับสติปัญญา และอารมณ์ เป็นต้น แต่ยังไม่มีความรู้พื้นฐานยืนยันว่าการเกเร ความเป็นอันธพาล หรือ ลักษณะทางพฤติกรรมอื่นไม่พึงปรารถนาอื่น ๆ เป็นลักษณะที่ถ่ายทอดได้ทางพันธุกรรม

2. สารเคมีในร่างกาย ความไม่สมดุลของสารเคมีในร่างกายมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ และพฤติกรรมบางอย่าง ทำให้เกิดความผิดปกติในด้านความคิด การรับรู้ และด้านอารมณ์ เป็นต้น

3. สภาพทางครอบครัว ครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของเด็กมาก เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน หย่าร้าง แยกกันอยู่ อาจจะขาดความอบอุ่น รู้สึกว่าเหงา ขาดที่พึ่ง หรือครอบครัวที่มีการทะเลาะวิวาทระหว่างพ่อแม่พี่น้อง การชิงดีชิงเด่นระหว่างพี่น้อง ความลำเอียงของพ่อแม่ ฯลฯ มีผลต่อความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และการแสดงออกของสมาชิกในครอบครัว

4. สภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เด็กที่เติบโตมาในสภาพที่แก่งแย่งชิงดี การต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด การใช้ความรุนแรง สภาพแวดล้อมของชุมชนแออัด อันธพาล คำของผิดกฎหมาย ฯลฯ อาจจะชักจูงให้เด็กมีพฤติกรรมไปในทางไม่ถูกต้องได้

5. ความต้องการของบุคคล มนุษย์มีความต้องการขั้นต่ำ 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และยารักษาโรค หากมนุษย์ไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการนั้น ๆ อาจจะพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มา

ซัทเทอร์แลนด์ และเครซี่ (Sutherland and Cressey, 1955, p. 125) กล่าวว่า ครอบครัว อาจก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนได้ โดยผ่านกระบวนการ 5 อย่างที่เกี่ยวข้องกัน คือ

1. ในครอบครัวที่มีตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้เด็กเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดทัศนคติ ค่านิยม หรือแบบแผนความประพฤติไม่ดี เช่น การติดยาเสพติด การพนัน ความประพฤติผิดศีลธรรมทางเพศ เป็นต้น

2. ชั้นสังคมของครอบครัวและถิ่นที่อยู่ของครอบครัว เป็นตัวกำหนดความประพฤติของเด็ก

3. ครอบครัวเป็นสิ่งที่กำหนดเกียรติภูมิของเด็ก เขาจะค่อย ๆ เรียนรู้ว่าคุณค่าที่นำเลื่อมใสศรัทธาเป็นเช่นไร ถ้าเด็กเกิดไปนิยมชมชอบคนที่มีความประพฤติไม่ดี และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วย โอกาสที่จะเสียคนก็ง่าย

4. ถ้าในครอบครัวไม่ราบรื่น ไม่เป็นสุข ไม่น่าอยู่ เด็ก ๆ ก็จะไปหาสิ่งทดแทนนอกบ้าน ซึ่งถ้าเกิดไปเจอเพื่อนเสเพลชักจูง เด็กก็จะกลายเป็นเด็กเกเรไปได้

5. ครอบครัวยึดเหนี่ยว หรือไม่ยอมรับสังคม หรือปกป้องเด็กมากเกินไป ทำให้เด็กได้ใจทำอะไรตามใจตนเอง และไม่คุ้นเคยกับกฎเกณฑ์ของสังคม ทำให้เด็กกลายสภาพเป็นเด็กเกรงกลัวที่สุดในที่สุด

จึงสรุปได้ว่า เมื่อเด็กประสบปัญหาในครอบครัวเด็กจะมีโอกาสติดต่อกับ และเรียนรู้การกระทำผิดภายนอกบ้านนั้น จะขึ้นอยู่กับว่าครอบครัวสามารถทำให้เด็กคุ้นเคยกับข้อห้ามต่าง ๆ ของสังคมได้มากน้อยเพียงใด มิใช่ว่าความทุกข์ใจเพียงอย่างเดียวจะทำให้เด็กเสียคนเสมอไป การยอมรับสังคมและแบบแผนความประพฤติที่ดีก็เป็นสิ่งที่เด็กควรจะได้รับและเรียนรู้ ซึ่งควรปลูกฝังเด็กตั้งแต่แรกเริ่ม

สุรินี รัตนวราห์ (2530, น. 34) ยังได้กล่าวถึงปัจจัยครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การกระทำผิดของเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. ความไม่แน่นอนของการกวาดล้างพฤติกรรมและการลงโทษ พ่อแม่มีหน้าที่ต้องเอาใจใส่ดูแลกวาดล้างความประพฤติของลูก แต่การกวาดล้างความประพฤติด้วยวิธีที่เข้มงวดเกินไป และลงโทษรุนแรงเกินไป โดยไม่ชี้แจงเหตุผลให้เด็กเข้าใจว่าทำไมจึงถูกทำโทษ ทำให้เด็กเข้าใจผิดคิดว่าพ่อแม่เกลียดตน หรือมีการลงโทษอย่างไม่สม่ำเสมอ เช่น เด็กกระทำผิดอย่างเดียวกันหลายครั้ง แต่บางครั้งถูกลงโทษ บางครั้งก็ไม่ถูกลงโทษ ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ใหญ่ จะทำให้เด็กเกิดความสับสนทำตัวไม่ถูก ซึ่งอาจจะเกิดผลเสียมากกว่าผลดี เมื่อเด็กเกิดความสับสน ไม่เข้าใจความถูกผิด เด็กก็จะไม่สามารถควบคุมตนเองหรือยังใจประพฤติสิ่งที่ไม่เหมาะสมได้

2. ความแตกแยกในครอบครัว อาจเกิดขึ้นจากการหย่าร้าง การแยกกันอยู่ หรือการตายจากไปของบิดาหรือมารดา

3. ความไม่สงบสุขในครอบครัว เด็กที่ประสบปัญหาเช่นนี้ จะขาดความมั่นคงทางจิตใจ และอารมณ์ บางครั้งอาจตกเป็นที่รองรับอารมณ์ของบิดามารดา ทำให้เด็กรู้สึกเสียใจ โกรธ ผิดหวัง และถูกกดดัน ต้องการทางแสดงออกในทางที่ไม่เหมาะสมได้

4. การปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่ของบิดามารดา จะทำให้เด็กขาดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาสภาพจิตใจของตนเองให้สามารถควบคุมตนเอง ประพฤติตนอยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงาม เด็กต้องการความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา เพื่อที่จะช่วยเสริมให้เขามีจิตใจมั่นคงสามารถต่อต้านกับสิ่งชั่วร้ายที่ไม่ดีจากภายนอกได้ แต่ถ้าตรงกันข้าม เด็กจะรู้สึกหวาดกลัว ขาดความรัก และอาจจะเรียกร้องความสนใจ โดยการแสดงออกในทางก้าวร้าว รุนแรง ซึ่งเป็นการง่ายต่อการเข้าหาสิ่งที่ไม่ดี

5. ลำดับของเด็กในครอบครัว มีผลต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็ก และนำไปสู่พฤติกรรมแสดงออกของเด็กได้ อันเนื่องมาจากพ่อแม่อาจให้ความเอาใจใส่ต่างกัน

6. ความไร้ผลของการสื่อสารในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมอันดับแรก ที่มนุษย์ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กัน เด็กจะติดต่อสื่อสารกับพ่อแม่ บุคคลในครอบครัวทั้งโดยทางตรง และทางอ้อม ทั้งโดยคำพูดและไม่ใช้คำพูด เพื่อที่เด็กจะได้เรียนรู้ค่านิยม ทศนคติ เกิดการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนข่าวสารประสบการณ์ต่าง ๆ จนก่อให้เกิดการสร้างค่านิยม ทศนคติที่เป็นของตนเองขึ้นมา นอกจากนี้ยังช่วยทำให้เกิดการอบรมทางสังคม ให้แก่เด็ก โดยการที่พ่อแม่อบรมสั่งสอนด้าน จริยธรรม ศีลธรรม ศาสนา รูปแบบของความประพฤติดีงามให้แก่เด็ก อันจะทำให้เด็กมีความ ยับยั้งชั่งใจ ต่อการกระทำผิดได้

นอกจากนี้ วิชา มหาคุณ (2543, น. 83-84) กล่าวว่า ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการสร้าง บุคลิกภาพและอุปนิสัยของเด็กและเยาวชน ถ้าบิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านพฤติกรรม ในครอบครัว มีความรักใคร่ปรองดองระหว่างพ่อแม่ มีเหตุและผล มีความคิดสร้างสรรค์ก็จะเป็น สิ่งประทับใจให้ลูกเขาอย่างได้ แต่ในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กก็ได้รับอิทธิพล จากครอบครัวด้วยเช่นกัน ลักษณะครอบครัวที่ทำเยาวชนกระทำความผิด มีดังนี้

1. ความไม่ปรองดองกันในครอบครัว ระหว่างบิดามารดา มีการทะเลาะวิวาทกันบ่อย ๆ ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย หรือพัฒนานิสัยที่ก้าวร้าว พุดจาหยาบค้าย ชอบทะเลาะวิวาท

2. ครอบครัวที่บิดามารดาเป็นโรคประสาท มักจุกจิกจู้จี้ ขี้บ่นจนลูกทนไม่ได้ทำให้เด็ก ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ หนีออกจากบ้าน เทียวเตร่ และประกอบอาชญากรรมได้

3. ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาหรือทั้งสองคนติดการพนันหรือยาเสพติด ไม่มีเวลาเอา ใจใส่ดูแลลูก ๆ นอกจากจะทำให้ลูกขาดความอบอุ่นแล้ว ก็ยังเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีแก่เด็ก

4. ครอบครัวที่แตกแยกหรือหย่าร้าง สถิติการหย่าร้างมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น ในปี พ.ศ. 2530 มีการจดทะเบียนสมรส 373,637 คู่ จดทะเบียนหย่า 31,068 คู่ ทำให้เด็กต้องขาดบิดาหรือ มารดาหรือขาดทั้งบิดามารดา ต้องไปอาศัยอยู่กับคนอื่น ๆ ทำให้เด็กขาด ความอบอุ่น และ พยายามหาสิ่งชดเชยและอาจแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปการประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ ได้

5. ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาหรือทั้งสองถึงแก่กรรมทำให้เด็กเป็นกำพร้าต้องอาศัยผู้อื่น อยู่ ถ้าหากว่าญาติหรือผู้ปกครองไม่ได้ให้ความรักความอบอุ่นเท่าที่ควร จะทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เด็กพยายามหาสิ่งชดเชยที่ตนขาดความรักความอบอุ่น โดยอาจจะไปยึดเกาะกับบุคคลที่ประกอบ มิชอาชีพหรือมั่วสุมข้างนอกบ้านและกระทำผิดได้

6. ครอบครัวที่เข้มงวดกับเด็กมากเกินไป บิดามารดามักจะคาดหวังให้เด็กเป็น อย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อไม่ได้อย่างที่ตนคาดหวังก็มักจะใช้วิธีการลงโทษ กลายเป็นแรงกดดัน ทำให้ เด็กเกลียดบ้าน หนีออกไปเผชิญชีวิตข้างนอกบ้านและกระทำผิดได้

7. ครอบครัวที่ขาดระเบียบวินัย หรือครอบครัวที่ตามใจบุตรมากเกินไปไม่ว่าเด็กต้องการอะไรก็จะได้รับการตอบสนอง ครอบครัวประเภทนี้จะส่งเสริมให้เด็กมีพฤติกรรมที่ผิดแผกจากมาตรฐานของสังคมได้ เช่น ชอบมีอาวุธปืน ชอบเที่ยวสถานเริงรมย์มั่วสุม ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนติดเป็นนิสัย หากไม่มีเงินก็อาจสมคบกับพวกกระทำความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินได้

8. ครอบครัวที่มีบุตรมากเกินไปและยากจน เช่น มีบุตร 5-10 คน บิดามารดาต้องประกอบอาชีพหาเช้ากินค่ำ หรือหาเงินรายวัน ไม่มีเวลาเอาใจใส่ดูแลบุตรได้ทั่วถึง เด็กจึงคบกับเพื่อนเถรและชักนำไปกระทำความผิดได้

จากสภาพปัญหาครอบครัวที่กล่าวชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวที่มีปัญหาไม่ปกติสุข เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบโดยตรงต่อพฤติกรรมของเด็ก ทำให้เด็กมีปัญหาด้านพฤติกรรมและกระทำความผิดค่อนข้างสูง ครอบครัวที่มีเยาวชนเสี่ยงต่อการกระทำความผิดทั้งต่อร่างกายและเพศ และครอบครัว เด็กที่กระทำความผิดมักมาจากครอบครัวที่ขาดความรักความอบอุ่น ขาดความสัมพันธ์อันดี ขาดผู้อบรม ขาดการสนองตอบลูกทางด้านจิตใจ ให้แต่สิ่งที่เป็นความต้องการทางด้านร่างกายแก่ลูก ส่งผลให้เด็กขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ถูกชักจูงได้ง่าย บิดามารดาขาดความรักใคร่กลมเกลียวกัน ในกรณี บิดามารดาแยกกันอยู่ เด็กจะว้าวุ่น ขาดความสุข เด็กจะหาทางชดเชยสิ่งที่ตัวเองขาดไปในทางที่ผิด การอบรมเลี้ยงดูที่ขาดความพอดี เด็กที่มาจากครอบครัวที่เลี้ยงดู ด้วยการตามใจหรือปกป้องมากเกินไป จะเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตัวเองไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก ขณะเดียวกันเด็กที่มาจากครอบครัว มีศีลธรรมเสื่อม ก็จะถูกเลี้ยงดูท่ามกลางสิ่งที่ไม่ดีร้าย หรือจากครอบครัวที่เป็นโจรหรือเด็กที่มาจากครอบครัวยากจน มีบุตรมาก บิดามารดาไม่มีเวลาอบรมได้ทั่วถึงและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรีเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่จัดตั้งควบคู่กับการจัดตั้งศาลจังหวัดนนทบุรีแผนกคดีเยาวชน และครอบครัว เพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กและเยาวชน อีกทั้งเพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชนให้ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเปิดทำการมาตั้งแต่ปี

วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสถานพินิจ

1. เพื่อปกป้องพิทักษ์สิทธิเด็กและเยาวชนให้ได้รับรองและคุ้มครองตามกฎหมายตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กและเยาวชนตามมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรม
2. เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการบำบัดรักษา และเยียวยาแก้ไขตามแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม
3. เพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยในสังคมและลดปัญหาอาชญากรรมตามนโยบายของรัฐบาล
4. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรม

หน้าที่และความรับผิดชอบของสถานพินิจ

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดนนทบุรี แบ่งงานภายในออกเป็น 4 หน่วยงาน คือ

1. งานบริหารงานทั่วไป มีหน้าที่รับผิดชอบงานสารบรรณ งานการเงิน-บัญชี งบประมาณ และงานพัสดุอันเป็นงานสนับสนุนให้การปฏิบัติงานสถานพินิจ บรรลุวัตถุประสงค์
2. กลุ่มประสานกิจกรรมชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานหาแหล่งทรัพยากรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชน ให้การปรึกษาให้การสงเคราะห์สำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป ประชาสัมพันธ์หน่วยงาน ตรวจจิตวิทยาและจำแนกทางสังคมเพื่อรายงานผลควบคู่กับรายงานของพนักงานคุมประพฤติในการพิจารณาพิพากษา ดำเนินการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ได้รับ การประกันตัวชั่วคราว และอื่น ๆ
3. ฝ่ายคดี มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านคดี ดังนี้
 - ประมวลข้อเท็จจริงคดีอาญา สืบเสาะ และพินิจเรื่องอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาวะแห่งจิตนิสัย อาชีพ และฐานะของเด็กและเยาวชนซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิดของบิดา มารดา หรือผู้ปกครองซึ่งเด็กและเยาวชนนั้นอาศัยอยู่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทั้งปวงเกี่ยวกับตัวเด็กและเยาวชน รวมทั้งสาเหตุแห่งการกระทำความผิดเพื่อรายงานต่อศาลประกอบการพิจารณาพิพากษา

- ดำเนินงานการสอดส่องดูแลติดตามความประพฤติให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในคดีที่ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
 - ประมวลข้อเท็จจริงคดีครอบครัว รายงานข้อเท็จจริงในคดีครอบครัวที่ผู้เยาว์มีผลประโยชน์หรือมีส่วนได้เสียในทรัพย์สินเพื่อรายงานศาลประกอบการพิจารณาพิพากษา
 - ดูแลทรัพย์สินของผู้เยาว์ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งตั้งผู้อำนวยการสถานพินิจฯ เป็นกำกับการใช้อำนาจการปกครองเกี่ยวกับทรัพย์สิน ควบคุมการจัดทำนิติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้เยาว์และทำการเก็บรักษาเกี่ยวกับเอกสารสิทธิ หรือทรัพย์สินมีค่าของผู้เยาว์จนกว่าผู้เยาว์ จะบรรลุนิติภาวะ
4. งานแรกรับเด็กและเยาวชน มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการควบคุมดูแลให้การอภิบาลเรื่องการกินอยู่ หลับนอนของเด็กและเยาวชน การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู พัฒนา และสงเคราะห์ ในระหว่างสอบสวนและพิจารณาคดี

แนวคิดเกี่ยวกับการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งได้นำมาใช้ในการหันเหคดีเด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้ปรับเปลี่ยนแก้ไขตนเอง โดยการใช้ทรัพยากรในครอบครัวและชุมชน เป็นแรงเสริมในการแก้ไขนั้น ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) หรือ Restoration แปลว่าการฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำให้กลับคืนดีดังเดิม

วันชัย รุจนวงศ์ (2549) กล่าวอธิบายถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งความสนใจไปที่ตัวผู้กระทำผิดโดย เอาผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลางและมุ่งที่ผลคือการทำให้น้ำใจว่าผู้กระทำผิดได้รับการลงโทษ สาสัมกับการกระทำผิดแต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะพุ่งเป้าความสนใจไปที่ความต้องการของผู้เสียหาย ความต้องการของชุมชน และความต้องการของผู้ต้องหา

เสาหลัก 3 ประการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มุ่งเน้นความสนใจไปที่ความเสียหายที่เกิดขึ้น
2. การทำผิดหรือความเสียหายเป็นผลให้ต้องมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการแก้ไข (กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เน้นย้ำให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบแก้ไขผลจากการกระทำของตน)
3. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เสริมสร้างการเข้ามาเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในกระบวนการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เสาหลัก 3 เสา ได้แก่

ความเสียหายและ ความต้องการ	หน้าที่แก้ไข ความรับผิดชอบ	การเข้ามาร่วม การมีส่วนร่วม
-------------------------------	-------------------------------	--------------------------------

สิ่งที่จะต้องจัดให้มีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือจะต้องมีการพิจารณาความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหาย ทำให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบต่อทำให้ผลร้ายที่เกิดจากการกระทำของตนเองนั้นกลับคืนสู่สภาพที่ดี และต้องให้ผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดและชุมชนเข้ามา ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งจะเปลี่ยนกระบวนการเผชิญหน้าในลักษณะเป็นคู่ต่อสู้กันในกระบวนการ (adversarial approach) ให้กลายมาเป็นกระบวนการเจรจาหรือทำความเข้าใจกัน (dialogue approach) และมุ่งเน้นย้ำความสำคัญของการมีส่วนร่วมของคนที่มีส่วนได้เสียโดยตรงในเหตุการณ์หรือ การกระทำความผิดนั้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีความมุ่งหมายที่จะแก้ไขให้สิ่งที่เสียหายกลับคืนดี โดย

1. พิจารณาแก้ไขความเสียหาย
2. พิจารณาถึงสาเหตุของการกระทำผิด
3. มีทัศนคติว่าผู้กระทำผิดเป็นเหยื่อของสภาพแวดล้อม

กระบวนการเยียวยาให้ฟื้นฟูจากการกระทำผิดเป็นเรื่องของผู้เสียหายโดยเฉพาะ ไม่มีใครไปจัดการหรือทำแทนให้ได้แต่ความพยายามที่จะแก้ไขให้สิ่งที่เสียหายกลับคืนดี จะช่วยในกระบวนการเยียวยาให้ฟื้นฟูจากการกระทำผิด แม้ว่าการแก้ไขให้สิ่งที่เสียหายกลับคืนดีนั้นไม่มีทางที่จะสามารถกลับสู่สภาพเดิมได้อย่างแท้จริงก็ตาม แผนการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ต้องพูดถึงความต้องการของผู้เสียหาย และภาระหน้าที่ของผู้กระทำผิดที่จะต้องสนองตอบต่อความต้องการนั้น แต่แผนการนั้น ยังจะต้องพิจารณาถึงการดำเนินการกับความต้องการของผู้กระทำผิด

ที่จะทำให้เขาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย ซึ่งผลจากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบการแก้ไขและการเยียวยาให้กลับคืนดีสำหรับทุกฝ่าย

หลักเกณฑ์สำคัญ 5 ประการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. เน้นที่ความเสียหายและความต้องการของผู้เสียหายอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากความเสียหายที่เกิดจากความเสียหายนั้น รวมทั้งความต้องการของชุมชนและความต้องการของผู้กระทำความผิด
 2. จัดการกำหนดภาระหน้าที่ในการแก้ไขซึ่งเป็นผลมาจากการทำให้เกิดความเสียหายนั้น (ได้แก่ภาระหน้าที่ของผู้กระทำความผิด รวมทั้งภาระหน้าที่ของชุมชนและของสังคมในการแก้ไขเยียวยาความเสียหายด้วย)
 3. ใช้กระบวนการเปิดให้เข้ามามีส่วนร่วม และเป็นกระบวนการที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมมีอยู่ในกระบวนการนั้น
 4. ให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนได้เสียในสถานการณ์นั้นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งรวมทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดสมาชิกของชุมชนและสังคม
 5. พยายามหาทางทำสิ่งที่เสียหายไปให้กลับคืนดีดังเดิม
- หลักการสำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือจะต้องให้ความเคารพ (respect) กับทุกฝ่ายไม่ว่าเขาจะเป็นใครในกระบวนการนั้น

เป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. มอบการตัดสินใจหลักให้เป็นของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมมากที่สุด
2. ทำกระบวนการยุติธรรมให้เป็นกระบวนการเยียวยามากขึ้น และในอุดมคติแล้วต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและกระบวนการความคิดของกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น
3. ลดความเป็นไปได้ในการเกิดการกระทำความผิดในอนาคต

ตารางที่ 2.1

ทัศนคติที่แตกต่างกันระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1. อาชญากรรมเป็นการกระทำที่ล่วงละเมิดกฎหมายและต่อรัฐ	1. อาชญากรรมเป็นการล่วงละเมิดต่อความสัมพันธ์ของประชาชน
2. การล่วงละเมิดนั้นก่อให้เกิดความผิด	2. การล่วงละเมิดก่อให้เกิดภาระหน้าที่
3. ความยุติธรรมต้องการให้รัฐเข้าไปกำหนดผู้ที่ต้องถูกดำเนินคดี (ผู้ที่ทำผิด) และทำให้ผู้นั้นได้รับความเจ็บปวด (เป็นการลงโทษ)	3. ความยุติธรรมต้องรวมเอาผู้เสียหายผู้ต้องหาและสมาชิกในชุมชนโดยมีความพยายามที่จะแก้ไขให้กลับคืนดี
4. ศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ผู้กระทำผิดจะได้รับการตอบแทนอย่างเหมาะสมกับการกระทำผิด	4. ศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ความต้องการของผู้เสียหาย ความรับผิดชอบของผู้ต้องหาในการแก้ไขความเสียหาย

ที่มา: เอกสารประกอบการบรรยายการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงานการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน

การพบปะกันระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดนั้น จัดและดำเนินการโดยผู้ประสานงาน ซึ่งได้รับการฝึกมาอย่างดีสำหรับงานนี้โดยเฉพาะ ผู้ประสานงานจะเป็นแกนนำและกำกับกระบวนการให้มีความสมดุลในการดูแลทุกฝ่าย

แผนการปฏิบัติมุ่งที่จะให้เกิดจากความเห็นชอบของทุกฝ่ายในกระบวนการประชุมผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ละคนสามารถคัดค้านไม่ยอมให้แผนการปฏิบัติผ่านได้หากผลที่ออกมาไม่เป็นที่พอใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ตารางที่ 2.2

คำถามที่ต่างกันสามข้อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
กับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา	กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
1. กฎหมายข้อไหนที่ถูกละเมิด	1. ใครได้รับความเสียหายบ้าง
2. ใครเป็นคนละเมิดกฎหมายนั้น	2. ความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องคืออะไร
3. ผู้ละเมิดกฎหมายควรได้รับโทษอย่างไร	3. เป็นภาระหน้าที่ของใครในการแก้ไข ความเสียหาย

ข้อโต้แย้งที่ใช้ในการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในที่นี้เป็นเหตุผลที่เป็นพื้นฐานอย่างมาก คือ ความยุติธรรมจะไม่เกิดขึ้นถ้าเรามุ่งเน้นความสนใจของเราไปอยู่ที่เพียงคำถามที่เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการยุติธรรมในรูปแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่คำถามที่ว่า กฎหมายใดที่ถูกล่วงละเมิด ใครเป็นคนทำหรือเป็นผู้ที่ล่วงละเมิดกฎหมายนั้น และการลงโทษชนิดใดจึงจะสมกับความผิดในการล่วงละเมิดกฎหมายนั้น

คำถามที่ควรจะต้องถามคือ ใครได้รับความเสียหายหรือได้รับบาดเจ็บ ผู้ที่ได้รับความเสียหายหรือบาดเจ็บนั้น ต้องการอะไรเพื่อแก้ไขความเสียหายนั้น เป็นภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบใครในการแก้ไขความเสียหายนั้น ใครเป็นผู้มีส่วนได้เสียบ้างในสถานการณ์นั้น มีการะบวนการอะไรบ้างที่สามารถเอาผู้มีส่วนได้เสียให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันหาหนทางแก้ไข

ณัฐนนท์ ฐู่จำ (2548, น. 35-36 อ้างถึงใน จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2545) กล่าวว่า การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือด้วยความสมัครใจของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งผู้เสียหาย ชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งมีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. ผู้เสียหาย หรือเหยื่อ มีความสมัครใจ ต้องการให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบในการกระทำ

2. ผู้นำและศักยภาพของชุมชน คือ

2.1 ผู้นำของชุมชน ชุมชนคิดว่าเด็กเป็นสมบัติของชุมชน เป็นสมบัติของชาติ บ้านเมือง ชุมชนและสังคมต้องเข้าไปช่วยเหลือแก้ไขปัญหานั้น ด้วยจิตสำนึกเช่นนี้ก็จะเอื้ออำนวยต่อการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้

2.2 ศักยภาพของชุมชน พิจารณาว่าชุมชนเข้มแข็งหรือไม่ พลเมืองมีความกระตือรือร้น สนใจที่จะแก้ไขปัญหาสังคม และช่วยเหลืองานสาธารณะหรือไม่

3. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมต้องยอมรับศักยภาพของชุมชน และยินยอมลดทอนอำนาจให้ชุมชน เมื่อบทบาทของประชาชนเพิ่มขึ้น บทบาทของรัฐก็ลดน้อยลง

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (คณะทำงานพิจารณาศึกษากฎหมายและพัฒนาระบบการยุติธรรม ในคณะกรรมการการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน วุฒิสภา, 2545) ได้แบ่งไว้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Mediation หรือ Victim-Offenders Mediation หรือ VOM) วิธีการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิดประกอบด้วย “การเผชิญหน้า” ระหว่างเหยื่ออาชญากรรมกับผู้กระทำผิดซึ่งพนักงานคุมประพฤติหรือนักสังคมสงเคราะห์หรืออาสาสมัคร อาจทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจัดการให้เกิดการประชุมขึ้น และมีข้อสังเกตสำคัญที่ว่าทั้งเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดต้องพูดคุยทำความเข้าใจกันในโลกของความเป็นจริงและบนฐานของความสมเหตุสมผลของสองฝ่ายโดยพยายามขจัดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จุดประสงค์สำคัญของการไกล่เกลี่ย คือ เพื่อสนับสนุนให้มีการเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยการจัดเวทีที่เป็นกลางปลอดภัย และควบคุมได้ให้เขาได้พบปะพูดคุยกับผู้กระทำผิดบนพื้นฐานของความสมัครใจ เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้เรียนรู้ผลกระทบของอาชญากรรมที่มีต่อเหยื่ออาชญากรรม และเข้ามาแสดงความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของเขาที่กระทำไป และให้โอกาสเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำผิดได้ร่วมกันพัฒนาและยอมรับแผนการเยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมนั้น

2. คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน (Community Reparative Board) คณะกรรมการฟื้นฟูชุมชน เป็นวิธีการเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่หวนกลับคืนมาใหม่ เป็นต้นแบบใหม่ที่ชุมชนแสดงความรับผิดชอบต่อเด็กเยาวชนกระทำผิดอย่างกว้างขวาง รู้จักกันในนามของคณะกรรมการเยาวชน คณะกรรมการเพื่อนบ้าน หรือคณะกรรมการยุติธรรมชุมชน คณะกรรมการนี้ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเบี่ยงเบนคดีหรือการคุมประพฤติ คณะกรรมการประกอบด้วยผู้คนในชุมชน ผู้กระทำผิด เหยื่ออาชญากรรม ผู้แทนจากกระบวนการยุติธรรม และบางครั้งก็มีสมาชิกครอบครัวของผู้กระทำผิดรวมอยู่ด้วย ใช้กับผู้กระทำผิดที่ไม่ร้ายแรง และดำเนินการเช่นเดียวกับรูปแบบอื่น ๆ คือ มีการพูดคุยกันด้วยความเคารพก่อนที่คณะจะพิจารณาโทษ คณะกรรมการเหล่านี้มีความสำคัญต่อสมาชิกชุมชนในการอำนวยความสะดวกใน ขั้นตอนที่อยู่ระหว่างชุมชนกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา

3. การประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conferencing หรือ Family Group Discussion) ซึ่งปัจจุบัน เรียกว่า "การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน" (Family and Community Group Conference หรือ FCGC) การประชุมกลุ่มครอบครัวอาจใช้ในโรงเรียน โบสถ์ หรือ กลุ่มทางสังคมอื่น ๆ โดยกระบวนการนี้มีการย้ำถึงความเอาใจจริงเอาใจของชุมชนต่ออาชญากรรม และความเต็มใจของชุมชนที่จะยอมรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชนอีกครั้ง เมื่อเขาได้รู้สึกสำนึกเสียใจต่อการกระทำผิดของตนแล้ว การประชุมกลุ่มครอบครัวใช้กระบวนการดำเนินการเช่นเดียวกับการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิดแต่มีลักษณะสำคัญ คือใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำผิดจึงมีครอบครัวเข้าร่วมประชุมด้วยซึ่งทำให้สมาชิกครอบครัวได้มีโอกาสพูดคุยแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับผลกระทบที่พวกเขาได้รับจากอาชญากรรมที่เกิดขึ้น

4. การพิจารณาแบบล้อมวง (Circle หรือ Circle Sentencing หรือ Peacemaking Circle) การพิจารณาแบบล้อมวงเป็นที่รู้จักกันว่าเป็น "วงกลมแห่งสันติวิธี" ใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มชาวพื้นเมืองของทวีปอเมริกาเหนือโบราณโดยเฉพาะชาวอะบอริจิน แคนาเดียน และ ประชากร ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอเมริกาโดยผู้เข้าร่วมในการพิจารณาแบบล้อมวง ได้แก่ สมาชิกของชุมชนเป็นผู้ที่เคยทำงานเป็นผู้พิพากษา ตำรวจ และอื่น ๆ มาแล้วเป็นเวลาหลายปี ในแคนาดารวมทั้งที่เคยรับผิดชอบงานการพิจารณาคดีและการควบคุมสอดส่องมาแล้ว การล้อมวงสามารถดำเนินการได้ ในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งภายหลังจากที่ศาลมี คำพิพากษาแล้ว ระหว่างการล้อมวงผู้เข้าร่วมจะได้รับการสนับสนุนให้พูดจากันอย่างเปิดเผยด้วยความเคารพต่อผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรมที่มีต่อชุมชน ขณะเดียวกันก็แสวงหาวิธี ในการเยียวยาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและหาวิธีการบูรณาการผู้กระทำผิด โดยใช้ชนนเป็น สัญลักษณ์ส่งผ่านไปรอบ ๆ วง ผู้ที่ถือชนนก็คือผู้ที่ได้รับโอกาสเป็นผู้พูดในขณะนั้นโดยไม่มี การขัดจังหวะ กระบวนการนี้อาจมีการล้อมวงเพียงวงเดียว หรือหลายวงซึ่งแต่ละคนมีโอกาส นำเสนอเรื่องราวของตนแตกต่างกันไป

สถานการณ์การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย

ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในประเทศไทย ได้รับความสนใจที่จะแก้ไข อย่างเป็นทางการ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 นับเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน กว่าครึ่งศตวรรษแล้ว ในขณะที่ปัญหาเศรษฐกิจ สังคมเปลี่ยนแปลงไป การกระทำผิดของเด็กและ เยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และมีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อเจ้าหน้าที่

ผู้ปฏิบัติงานที่จะต้องพัฒนาองค์ความรู้ให้เท่าทันกับสภาพปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อที่จะสามารถกำหนดแนวทางและมาตรการในการแก้ไข ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ได้อย่างเหมาะสม และสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน คือ กลไกและบทบัญญัติของกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาดีเยาวชนและครอบครัวยังไม่ได้ถูกนำมาใช้หลายประการ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ได้นำปัญหาของเด็กและเยาวชน กระทำผิดมาเป็นตัวตั้งในการหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน แต่จะมุ่งการทำงานแบบแยกส่วน มุ่งเน้น การตรวจสอบ คานอำนาจ ซึ่งกันและกันทำให้ปัญหาเด็กและเยาวชนกระทำผิดไม่ได้รับการดูแล แก้ไข อย่างจริงจัง และเป็นปัญหาเรื้อรังสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน มีภารกิจหลักในการดูแล และบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู เด็กและเยาวชนกระทำความผิดที่ถูกจับกุม และส่งตัวให้มาอยู่ในความดูแลของสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยปัจจุบันมีสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนครบทุกจังหวัด แล้วและมีจำนวนเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของสถานพินิจทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ทั้งที่อยู่ระหว่างการพิจารณาพิพากษา และที่รับการฝึกอบรมในสถานฝึกและอบรมตามคำพิพากษา ดังสถิติแสดงจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมและส่งตัวมายังสถานพินิจ ทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2549 มีจำนวน 35,285 คน, 29,915 คน, 33,308 คน, 36,080 คน และ 48,218 คน ตามลำดับ ด้วยจำนวนเด็กและเยาวชนที่มีเป็นจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถดูแลและบำบัดแก้ไข ได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควรแม้สถานพินิจจะมีมาตรการให้เด็กและเยาวชน ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไประหว่างรอการพิจารณาพิพากษา โดยให้นายประกัน ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง รับเด็ก และเยาวชนไปดูแลโดยไม่ต้องถูกควบคุมตัวไว้ในสถานพินิจ ซึ่งมีจำนวนคิดเป็นกว่าร้อยละ 50 ที่ผู้ปกครองมาขอประกันตัวและได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไป แต่ก็ปรากฏว่ามีเด็กและเยาวชน จำนวนหนึ่งที่นายประกันนำมาคืนตัว หรือถูกจับกุมในข้อหาใหม่ระหว่างปล่อยตัวชั่วคราว ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินการบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไป ซึ่งเด็กและเยาวชนกลุ่มที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวไปนี้ จัดว่าเป็นกลุ่มที่บิดามารดา ผู้ปกครอง ยังมีความสนใจ เอาใจใส่ดูแล อันเป็นแนวโน้มที่ดีในการนำมามาตรการวิธีการ ทางเลือกต่าง ๆ มาใช้ เพื่อการบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู สำหรับเด็กและเยาวชน กลุ่มนี้ นอกจากนี้ ยังมีเด็กและเยาวชนอีก จำนวนไม่น้อย คือมีประมาณ ร้อยละ 40 จากจำนวนเด็กและเยาวชนที่ถูกจับกุมในปี พ.ศ. 2545 ด้วยข้อหา ที่มีโทษจำคุกทางอาญาน้อยกว่า 5 ปี ซึ่งจัดว่าเป็นการกระทำผิดเล็กน้อย เด็กและ เยาวชนกลุ่มนี้ สมควรที่จะได้รับการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ด้วยวิธีการทางเลือกต่าง ๆ ได้แก่ การจัด กิจกรรมเพื่อให้เด็กและเยาวชนรู้สึกผิดและรับผิดชอบในการกระทำผิดของตนเอง เช่น การชดใช้ ค่าเสียหาย การบรรเทาความเสียหายที่ตนได้ก่อการทำงานบริการสังคม การเข้ารับกิจกรรมบำบัด

รายบุคคล รายกลุ่ม รวมทั้งการนำผู้ปกครองเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการดูแลแก้ไขเด็กและเยาวชน และเพื่อเป็นการป้องกันก่อนที่จะกระทำความผิดซ้ำ

ดังนั้น หากเด็กและเยาวชนได้รับการบำบัดแก้ไขโดยวิธีทางเลือกอื่น ๆ เพื่อให้รู้สำนึกผิดยอมรับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น ตลอดจนได้มีโอกาสรับรู้และเข้าใจถึงความทุกข์และความเดือนร้อนของผู้เสียหายที่เกิดจากผลของการกระทำความผิดของตนเอง และได้รับผิดชอบชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย ย่อมจะทำให้เด็กและเยาวชนตระหนักถึงผลแห่งการกระทำผิดของตนที่ทำไป และรู้สึกเข็ดหลาบต่อการกระทำผิด อีกทั้งครอบครัวของเด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมในการรับรู้และรับผิดชอบด้วย ก็จะทำให้ครอบครัวได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขเด็กเยาวชนในความปกครองของตนนอกจากนั้น หากมีชุมชนเข้ามาร่วมแก้ไขและช่วยเหลือเด็กและเยาวชนด้วย ก็จะช่วยให้เด็กและเยาวชน ตลอดจนครอบครัวสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคม ชุมชนเดิมได้ด้วยดี ตลอดจนผู้เสียหายก็ได้รับการชดใช้ หรือมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนการแก้ไขช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดด้วย อันจะช่วยให้ทุกฝ่ายได้มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกันต่อไป

ทั้งนี้ย่อมเป็นผลดีต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการบำบัดแก้ไข พันฟู เด็กและเยาวชนของสถานพินิจด้วย กล่าวคือ เมื่อเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดได้รับการบำบัดแก้ไขด้วยวิธีการทางเลือกเสียแต่ต้นและได้พ้นออกไปจากกระบวนการยุติธรรม สถานพินิจจะได้ดูแลและบำบัดแก้ไขเฉพาะเด็กและเยาวชนรายที่จำเป็นจริง ๆ กับการควบคุมในสถานพินิจเท่านั้น

ระบบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยมีแนวความคิดในการจัดตั้งที่แยกมาจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ใหญ่ โดยมีฐานความคิดมาจากแนวคิดของประเทศตะวันตกโดยเฉพาะประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกา

ก่อนที่ประเทศไทยจะมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามแนวคิดสากล ประเทศไทยได้มีแนวความคิดในการจัดตั้งศาลพิเศษเฉพาะด้าน เพื่อพิจารณาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 และภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ศาลคดีเด็กและเยาวชน และสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จึงได้รับการจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 มกราคม 2495 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองสวัสดิภาพและประโยชน์ที่ดีที่สุดแก่เด็กและเยาวชน ให้เน้นการบำบัดแก้ไข พันฟู (Rehabilitation) เด็กและเยาวชนให้กลับตนเป็นพลเมืองดี

จะเห็นได้ว่ารูปแบบของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทย ยังคงเป็นกระบวนการที่เน้นในอำนาจของรัฐ (Power of State) ในการเข้าไปแทรกแซงการปกครองของบิดามารดา เมื่อเห็นว่าบิดามารดาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด รวมทั้ง การควบคุมพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยรัฐจะมีอำนาจในการเข้าไปแทรกแซงการปกครองและทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นผู้ปกครอง (Parens Patriae) ของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและมีหน้าที่ในการควบคุมดูแล อบรมบ่มนิสัยให้เด็กและเยาวชนกลับตนเป็นคนดี สามารถพัฒนากลับคืนสู่สังคมได้อย่างราบรื่น ซึ่งในการดำเนินงานและการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทั้งในอดีตและปัจจุบันจะเห็นได้ว่ารัฐจะรับภาระหน้าที่ทั้งหมดในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและดำเนินการบำบัดแก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน และพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยแยกเด็กและเยาวชนออกจากครอบครัวและชุมชน และตัดครอบครัวและชุมชนออกจากกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากภาครัฐมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และทรัพยากร ที่เกี่ยวข้องในการดูแลเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ส่งผลให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างทั่วถึงและเสมอภาค ไม่สามารถดำเนินงานด้านการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพเด็กและเยาวชนไม่สามารถปรับเปลี่ยนนิสัย ความประพฤติและกลับตนเป็นพลเมืองดีได้ ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและได้วนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ ส่งผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

นอกจากนี้ กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนยังทำให้การดำเนินชีวิตตามปกติของเด็กและเยาวชนชะงัก ทำให้ขาดโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนหรือการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เด็กและเยาวชนถูกควบคุมตัวไว้หรือต้องเข้ารับการฝึกอบรม กระบวนการดังกล่าวอาจทำให้เด็กและเยาวชนต้องถูกคัดชื่อออกจากโรงเรียนไม่สามารถกลับไปเรียนต่อได้ หรือต้องขาดจากการศึกษาแบบถาวร หรือต้องออกจากงานและไม่สามารถหางานใหม่ได้เมื่อเสร็จสิ้นคดีแล้ว หรือ อาจถูกสังคมกีดกันหรือไม่ให้โอกาส เช่น ไม่ยอมรับเด็กและเยาวชนเข้าเรียนหรือเข้าทำงาน เนื่องจากไม่ไว้วางใจเด็ก เห็นว่าเด็กมีมลทินติดตัว โดยมีความคิดและความเข้าใจหรือหวาดระแวงว่า เด็กและเยาวชนเหล่านี้อาจจะเรียนรู้สิ่งเลวร้ายต่าง ๆ มาจากเพื่อนเด็กและเยาวชนที่อยู่ใน สถานควบคุมหรืออยู่ในศูนย์ฝึกและอบรมด้วยกัน

นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนที่ต้องคำพิพากษาว่ากระทำความผิดจะมีสภาพทางร่างกาย สภาพทางจิตใจ และสภาวะทางสังคมของเด็กและเยาวชนเปลี่ยนไป เด็กและเยาวชนจะหมดความภาคภูมิใจในตัวเองและมองว่าตัวเองเป็นผู้ด้อยค่า เป็นผู้ต้องหา หรือผู้ต้องขัง ถูกสังคมรังเกียจและผลักไสออกจากแนวทางการใช้ชีวิตของเด็กและเยาวชนจะหยุดชะงักไม่ได้พัฒนาตามวัยทำให้เด็กและเยาวชนมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิดซ้ำได้ง่ายขึ้น การที่เด็กและเยาวชนต้องเข้าสู่

กระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัยทำให้อาณาเขตของเด็กและเยาวชนเหล่านี้ต้องสะดุดหยุดลง และถูกสังคม ผลักไล่ให้ “ตกขอบสังคม” และกลายเป็นบุคคลด้อยโอกาส หรือไม่ได้รับโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของสังคม

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการใช้กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชน จึงเป็นทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่ควรจะได้นำมาใช้เป็นกระบวนการทางเลือกกระบวนการหนึ่ง

โดยที่ในอดีตที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทยจะมุ่งเน้นไปที่การป้องกันปราบปรามและลงโทษผู้กระทำผิด โดยให้ความสำคัญกับผู้กระทำผิดมากกว่า ซึ่งผลที่ตามมาคือปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนกลับทวีความรุนแรงและมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาความแออัดยัดเยียดของเด็กและเยาวชนในสถานแรกรับและสถานฝึกและอบรม เกิดปัญหาการหลบหนีและการจลาจลของเด็กและเยาวชน จากสภาพปัญหาดังกล่าวรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรมจึงมีนโยบายและแนวความคิดที่จะหามาตรการที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด โดยการสร้างมาตรการทางเลือกหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ซึ่งเป็นมาตรการที่สำคัญที่ถูกกำหนดขึ้นมาเป็นนโยบายเพื่อใช้เป็นมาตรการแบ่งเบาภาระคดี (Diversion) ออกจากกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็นมาตรการที่จะนำมาใช้ในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้จะปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่ระบุให้มีการนำเอามาตรการแบ่งเบาภาระคดีเข้ามาใช้ ส่วนนโยบายของกระทรวงยุติธรรมระบุให้มีการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เข้ามาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่แทนมาตรการหรือวิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ ในปัจจุบันแนวความคิดของประเทศไทยเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดมีแนวโน้มที่จะดำเนินการตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ภายหลังจากการเปิดการสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นครั้งแรกของประเทศไทยเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2545 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ผลจากการสัมมนาเกิดมีแนวคิดและหลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทย ซึ่งหลักการและแนวคิดนี้ได้ถูกนำไปขยายผล จนกระทั่งแนวคิดและหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนของประเทศไทยเริ่มเป็นที่รู้จัก โดยการดำเนินงานตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะมุ่งให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อได้รับการเยียวยาและชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น อีกทั้ง เปิดโอกาสให้ชุมชนของผู้กระทำผิดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบำบัด แก้ไข

ด้วย ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้จะแตกต่างไปจากแนวความคิดเดิมที่มุ่งแก้ไขเฉพาะผู้กระทำผิดเท่านั้น ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบสนองนโยบายของรัฐบาลและกระทรวงยุติธรรม กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจึงมีนโยบายที่จะนำเอามาตรการหันเหคดีเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Group Conferencing) เป็นมาตรการทางเลือกหนึ่งสำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดซึ่งสามารถดำเนินการได้เนื่องจากมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติว่า

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนต้องหว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สถิติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนและพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีแล้ว เห็นว่าเด็กและเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กและเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้วให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยแล้วให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (Family and Community Group Conferencing) ที่ผู้ต้องหาร่วมกับผู้เสียหายและครอบครัว ชุมชนได้ร่วมประชุมกันเพื่อกำหนดวิธีการเยียวยาภายใต้การดูแลของรัฐที่ประเทศไทยเลือกนำมาใช้โดยจะปรับให้เหมาะสมเพื่อให้ชุมชนและสมาชิกในครอบครัวเด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบ ในการกระทำของเด็กในการจัดการแก้ไข พื้นฟูความเสียหาย เมื่อมีการจับกุมเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิดเกิดขึ้น และหากผู้กระทำความผิดให้การรับสารภาพว่าได้กระทำความผิดจริง และผู้เสียหายยินยอมให้ผู้กระทำผิดชดเชยความเสียหาย การประชุมกลุ่มครอบครัวจึงจะเกิดขึ้นสำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานการประชุม (Facilitator) ให้ผู้เสียหายผู้กระทำความผิดสมาชิกในครอบครัวทั้งสองฝ่ายและชุมชนประชุมร่วมกัน โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นคนกลางให้ ความช่วยเหลือไกล่เกลี่ยเมื่อผู้กระทำความผิดพร้อมที่จะแก้ไขชดเชยด้วยการทำกิจกรรมอันเป็นสาธารณประโยชน์ หรือชดใช้ด้วยประการอื่นจนผู้เสียหายพอใจและให้อภัย เมื่อทุกฝ่ายเห็นชอบและมีการเยียวยาแล้ว เด็กและเยาวชนจะได้รับโอกาสในการกลับตนเป็นคนดีที่สังคมยอมรับ โดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีและไม่ถือเป็นผู้กระทำความผิด อันเป็นการแก้ไขและพัฒนาเด็กและเยาวชนทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมที่ยั่งยืนและถาวร อีกทั้งช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลตลอดจนเป็นการลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนอีกด้วย

1. หลักการในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

หลักการในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนของประเทศไทยจะมีความเกี่ยวพันกันกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ดังนั้นจะขอกล่าวถึงหลักการของกระบวนการดังกล่าวดังต่อไปนี้

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการนำเอาความยุติธรรมที่มีเป้าหมายสุดท้ายที่ให้ผู้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้คืนสู่สภาพที่ดีดังเดิม อันเป็นกระบวนการที่สร้างความสมานฉันท์ทำให้เกิดการฟื้นฟูโดยมีหลักการว่าความเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายได้มาพบกันในบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้สำนึกผิดได้ชัดใช้ ส่งเสริมให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545 อ้างถึงใน สำนักงานกฤษฎีกาการยุติธรรมและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2546, น. 3) ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการอำนวยความสะดวกทางเลือกไม่ได้เป็นการทดแทนกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก

ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ (2545 อ้างถึงใน สำนักงานกฤษฎีกาการยุติธรรมและกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2546, น. 4-5) ได้ระบุถึงหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า คือ การสร้างความสำนึกผิด เยียวยา และฟื้นฟูความเสียหาย ผดุงความยุติธรรมแก่ชุมชน แนวคิดเชิงทฤษฎี คือ เป็นการจัดให้มีผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญาซึ่งได้แก่ผู้เสียหายหรือเหยื่อ ชุมชน และผู้กระทำผิดได้ร่วมมือกันโดยตรงในการจัดการและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้ง การฟื้นฟูหรือเยียวยาความสูญเสีย หรือความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่เหยื่ออาชญากรรมด้วย กระบวนทัศน์ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้แก่การฟื้นฟูเหยื่อและชุมชนมากกว่าการลงโทษ เหยื่ออาชญากรรมจะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบเยียวยาให้แก่ผู้ที่ได้รับผลร้ายเป็นหลัก และให้ความสำคัญแก่การที่ผู้กระทำผิดยอมรับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำ รวมทั้งแก้ไขมากกว่าการลงโทษที่รุนแรงโดยคำนึงถึงความรับผิดชอบของชุมชนในการสร้างสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้กระทำผิด

ฉะนั้น หลักการและแนวความคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นความยุติธรรมเพื่อสังคมโดยส่วนรวมที่มุ่งเน้นความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ตลอดจนชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวม

โดยมีหลักการในการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน ดังนี้ (วันชัย รุจนวงศ์, 2549, น. 5-7)

1. การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้ทำความผิดร้ายแรง และยังไม่ได้รับโอกาสโดยการให้เยียวยาความเสียหายด้วยกระบวนการทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติ
2. เป็นการให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้กลับตัว แก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนโดยไม่ต้องมีตราบาปติดตัวอันจะเป็นผลร้ายต่ออนาคตของเด็กและเยาวชน
3. เด็กและเยาวชนต้องรับสภาพด้วยความสมัครใจและรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของตน
4. เด็กและเยาวชนได้รับรู้ผลกระทบต่อน้องและความเจ็บปวดที่ผู้เสียหายได้รับจากการกระทำของตน
5. เด็กและเยาวชนต้องพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำของตนที่เกิดกับผู้เสียหาย หรือผู้อื่น
6. ครอบครัว (และชุมชน) ต้องเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบกับการกระทำของเด็กและเยาวชน
7. ผู้เสียหายจะต้องมีส่วนในการให้ข้อมูลความทุกข์หรือความเสียหายที่ได้รับและพูดคุย กับเด็กและเยาวชนผู้ต้องหา
8. การขอโทษอย่างจริงใจโดยเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดต่อผู้เสียหายเป็นปัจจัยสำคัญ ในความสำเร็จ
9. อาจให้มีการชดเชยความเสียหายเป็นทรัพย์สินหรือโดยการทำงานชดเชยหรือการกระทำโดย ทางอื่นแก่ผู้เสียหายตามความเหมาะสมหรือทำงานบริการสังคม
10. ครอบครัวเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการที่จะแก้ไข เยียวยาเด็กและเยาวชนนั่นเอง (ภายใต้หลักการที่ว่า : ไม่มีใครหวังดีต่อเด็กและเยาวชนเกินกว่าพ่อแม่หรือครอบครัวของเด็กและเยาวชนเอง) แต่มาตรการในการลงโทษและแก้ไขนั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
11. เด็กและเยาวชนรู้สึกลัวถูกลงโทษโดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้า
12. โทษที่ลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติของเด็กและเยาวชน ต้องเป็นไปเพื่อให้เด็กและเยาวชนกลับเป็นคนดีและอยู่ได้อย่างปกติในครอบครัวและสังคม โดยไม่ถูกผลักดันให้กลับมาทำความผิดซ้ำอีก

13. ข้อตกลงในการลงโทษเด็กและเยาวชนที่ครอบครัวกำหนดต้องทำหนังสือและต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกับครอบครัวต้องปฏิบัติตามนั้น

14. หากเด็กและเยาวชนปฏิบัติได้ครบถ้วนตามข้อตกลงก็จะต้องไม่ถูกดำเนินคดีต่อไป และ ถือเสมือนว่าไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนเลย

15. หากเด็กและเยาวชนไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงให้ครบถ้วน เด็กและเยาวชนจะถูกดำเนินคดีที่ศาลเยาวชนฯ ต่อไป

16. ในกรณีที่ไม่มีครอบครัวหรือครอบครัวไม่รับผิดชอบ ภาครัฐ (กระทรวงพัฒนาสังคมฯ) หรือองค์กรเอกชนอื่นจะเข้ามาทำหน้าที่แทน (เช่น มาตรการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ)

2. การเบี่ยงเบนคดี

สุดจิต เจนนพกาญจน์ (ม.ป.ป., น. 32-35) อธิบายว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือกเป็นมาตรการหันเหคดี (Diversion) ที่รัฐบาลและกระทรวงยุติธรรมมีนโยบายที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยมุ่งหวังที่จะให้มีมาตรการที่เหมาะสมในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนและเป็นการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลโดยการสร้างมาตรการทางเลือกแทนการ ถูกควบคุมตัว หรือการหลีกเลี่ยงการใช้สถาบันต่าง ๆ นอกเสียจากว่าจำเป็นต้องใช้เพื่อป้องกันสาธารณชน และยังเป็นทางเลือกเพื่อการตีตราเด็กและเยาวชนทำให้เกิดความอับอาย อับยศอดสู และเสียชื่อเสียง อีกทั้งยังมีนโยบายที่จะนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งเป็นแนวความคิดใหม่ และวิธีการใหม่มาใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่มากเกินไปเพราะกระบวนการดังกล่าวนี้จะช่วยแก้ไขปัญหของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่สาเหตุหลักของปัญหาโดยเป็นการแก้ปัญหาตั้งแต่เบื้องต้นของการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนด้วยการเพิ่มบทบาทของครอบครัวและชุมชน ให้มีความสำคัญในการดูแลสมาชิกในครอบครัวและชุมชนของตนเองให้มากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเยียวยาผู้เสียหาย และอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดในคดีบางประเภทให้สำนึกผิดและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนด้วยการชดใช้และขอโทษซึ่งเป็นการขอโทษและการชดใช้ที่อาจจะกระทำได้ด้วยวิธีการชำระค่าเสียหาย การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู หรือทำงานบริการสังคม ซึ่งสามารถช่วยป้องกันการกระทำผิดซ้ำได้ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนจึงเป็นมาตรการที่มาเสริมทำให้คดีที่ไม่สมควรใช้กระบวนการยุติธรรมแบบเดิมถูกหันเหออกไปหรือเบี่ยงเบนไป ทำให้ปริมาณคดีบางคดีลดลง อีกทั้งยังเป็น

กระบวนการที่ส่งเสริมอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก สิทธิมนุษยชน ตลอดจนยังเป็นการไม่ทอดทิ้งผู้เสียหายโดยผู้เสียหาย จะได้รับการดูแลคดีใช้เยียวยา

2.1 หลักเกณฑ์ในการเบี่ยงเบนคดี

โดยที่กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้นำเอาระบบและวิธีการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน (Juvenile Classification) เข้ามาใช้ ดังนั้น การเบี่ยงเบนคดีตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน Family and Community Group Conferencing (FCGC) ซึ่งเป็นไปตามผลการจำแนกประเภท

การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนในที่นี้จึงหมายถึง วิธีการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำผิดเป็นรายบุคคล ด้วยการวิเคราะห์ประวัติ ภูมิหลังของเด็กและเยาวชน ปัญหาทั่วไป ปัญหาเฉพาะของเด็กและเยาวชน เพื่อวางแผนปฏิบัติและกำหนดกิจกรรมด้านการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูป้องกันและพัฒนาให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงเด็กและเยาวชนเป็นรายบุคคล นับตั้งแต่วันที่เด็กและเยาวชนถูกควบคุมตัวในสถานแรกรับ ศูนย์ฝึกและอบรมจนกระทั่งถึงกำหนดปล่อยและภายหลังปล่อย

โดยวัตถุประสงค์ของการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดเป็นรายบุคคล ซึ่งจะทำให้เกิด ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว พฤติกรรม ความต้องการ และปัญหาต่าง ๆ ที่เด็กและเยาวชนประสบอยู่ ตลอดจนพฤติกรรมที่เด็กและเยาวชนแสดงออกมา
2. เพื่อกำหนดประเภทของเด็กและเยาวชน และแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งจะทำให้สามารถเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม การกำหนดสถานที่ควบคุม และสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมกับเด็กและเยาวชนแต่ละคน
3. เพื่อช่วยในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู ป้องกัน และพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมเป็นรายบุคคล ตามความแตกต่างของเด็กและเยาวชนแต่ละคน แต่ละกลุ่ม และเพื่อความสะดวกในการกำหนดแผนการแก้ไขโดยคำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัย การจัดกิจกรรม โดยเฉพาะการศึกษาสายสามัญ วิชาชีพ การบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู กิจกรรมพิเศษ ตลอดจนการดูแลรักษาความปลอดภัย
4. เพื่อช่วยในการส่งต่อหรือรับตัวเด็กและเยาวชน
5. เพื่อช่วยในการจัดเตรียมเด็กและเยาวชนในการกลับคืนสู่สังคม

การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนแบ่งระยะการจำแนกออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. การจำแนกขั้นต้น (ระยะรับตัว)
2. การจำแนกเพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและวางแผนแก้ไข (ระยะ

พิพากษา)

3. การจำแนกเพื่อการบำบัด แก้ไข และเตรียมความพร้อมกลับคืนสู่สังคม (ระยะ 1 เดือนหลังมีคำพิพากษา) โดยขอกล่าวถึงเฉพาะการจำแนกขั้นต้นที่เกี่ยวข้องกับการเปี่ยงเบนคดีโดยใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนโดยตรง

สำหรับวัตถุประสงค์ของการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน ได้แก่

1. เพื่อพิจารณาเกี่ยวกับการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว
2. เพื่อพิจารณาการดูแลและปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน กรณีไม่ได้ปล่อยตัว

ชั่วคราว

3. เพื่อพิจารณาดำเนินการหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

2.2 ระยะเวลาดำเนินการ

ภายใน 7 วัน นับตั้งแต่รับตัวเด็กและเยาวชน

การจำแนกเพื่อตัดสินใจด้านคดีหรือเพื่อหันเหคดีตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัว และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 โดยใช้การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน

2.3 วิธีการดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ

มาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ บัญญัติว่า

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนต้องหาว่ากระทำความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจพิจารณาโดยคำนึงถึงอายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สุขภาพ ภาวะแห่งจิต นิสัย อาชีพ ฐานะ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนและพฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีแล้วเห็นว่าเด็กและเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง และเด็กและเยาวชนนั้นยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจด้วยแล้ว ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สิ้นสุด

การควบคุมเด็กและเยาวชนในสถานพินิจตามวรรคหนึ่ง ให้มีการกำหนดเวลาตามที่อยู่อาศัยการสถานพินิจเห็นสมควร แต่ต้องไม่เกินสองปี

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้บังคับแก่การกระทำผิดทางอาญาที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกเกินกว่าห้าปีขึ้นไป

ในความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หากทำการสืบเสาะแล้วเห็นว่าเด็กและเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้อง ผู้อำนวยการสถานพินิจสามารถเสนอความเห็นดังกล่าวไปยังพนักงานอัยการได้ และเมื่อพนักงานอัยการเห็นชอบด้วยกับความเห็นของผู้อำนวยการสถานพินิจก็ให้มีอำนาจสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชนนั้นได้ (มาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ) ในขั้นตอนการดำเนินการเพื่อเสนอความเห็นว่าเด็กและเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องผู้อำนวยการสถานพินิจสามารถนำเอาวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเข้าสอดแทรกเพื่อให้เด็กและเยาวชนได้สำนึกในความผิดพร้อมบรรเทาผลร้ายที่เกิดจากการกระทำนั้นยอมรับที่จะแก้ไขพฤติกรรมกลับตนเป็นคนดีไม่ไปกระทำผิดอีก การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้พนักงานอัยการมั่นใจไว้ว่าเด็กและเยาวชนนั้นน่าจะกลับตนเป็นคนดีได้จริง

ในความผิดอาญาที่มีอัตราโทษจำคุกเกินห้าปีแม้ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่ผู้อำนวยการสถานพินิจจะเสนอความเห็นเพื่อห็นเหตุออกจากกระบวนการยุติธรรมตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ ได้

อย่างไรก็ตาม ยังสามารถนำเอาวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเข้ามาใช้เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ขึ้นระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้เสียหายและครอบครัวทั้งสองฝ่ายให้ทุกฝ่ายได้รู้ถึงปัญหาอันเป็นสาเหตุแห่งการกระทำผิดและช่วยกันแก้ไข นอกจากนี้ สถานพินิจยังสามารถรายงานผลการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนไปยังศาลเพื่อเสนอความเห็นเกี่ยวกับการลงโทษหรือการใช้วิธีการสำหรับเด็กและเยาวชนตามมาตรา 55 (2) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งฯ อีกด้วย

2.4 เกณฑ์ในการพิจารณาการห็นเหตุโดยใช้มาตรา 63 และการประชุมกลุ่มครอบครัว และชุมชน

1. เป็นคดีที่อัตราโทษจำคุก 3-5 ปี ไม่เป็นคดีนโยบาย และเข้าเกณฑ์การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน เช่น

- แจ้งความอันเป็นเท็จแก่เจ้าพนักงาน
- มั่วสุมกันตั้งแต่ 10 คนเป็นต้นไป ฯ
- ทำร้ายร่างกายผู้อื่น

- ลักทรัพย์
- รับของโจร
- กรรโชกทรัพย์
- ทำให้ผู้อื่นเสียทรัพย์
- บุกรุก
- ขับรถโดยไม่คำนึงถึงความปลอดภัยฯ
- ขับรถขณะเมาสุรา
- การพนัน: ต่อแต้ม / ไพ่รมี่ / ไพ่ผสมสิบ / ไพ่ป๊อกแปดเก้า / น้ำเต้า

บุปผา / ไฮโลว์

- สูดดมสารระเหย
 - ครอบครองยาเสพติดให้โทษประเภท 5 (กัญชา)
- ฯลฯ

2. เด็กหรือเยาวชนมีประวัติการกระทำผิดเป็นครั้งแรก
3. เด็กหรือเยาวชนมีความประพฤติดี หรือมีความประพฤติเสียหายน้อยไม่ร้ายแรง
4. เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดมีศักยภาพในการแก้ไข เช่น เป็นนักเรียนหรือ

ทำงานและ มีแผนการแก้ไขที่ชัดเจน

5. เด็กหรือเยาวชนรับสารภาพในการกระทำผิดของตนเอง
6. การบรรเทาผลร้าย มีการชดใช้
7. ผู้เสียหายยินยอม

หนึ่งในระยะแรกกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนมีคำสั่งให้เริ่มดำเนินการในคดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับก่อนและต่อมาก็เพิ่มเป็นอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกไม่เกินสามปีจะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม หากได้ผลเป็นที่ น่าพอใจและได้กำหนดแนวทางการดำเนินการในความผิดที่มีอัตราโทษสูงกว่านั้น เป็นที่เรียบร้อย ก็จะเพิ่มเติมให้ใช้อัตราโทษที่กำหนดในมาตรา 63 ดังกล่าว คือ โทษจำคุกห้าปี การดำเนินการ เพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 นั้นได้กำหนดแยกเป็นสองส่วนดังนี้

การดำเนินงานเพื่อเสนอความเห็นตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้ง ศาลเยาวชน และครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 แยกดำเนินการ ออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนผู้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดที่มีอัตราโทษอย่างสูงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้จำคุกไม่เกินสามปี จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตาม

อันเป็นอัตราโทษเทียบเท่าคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวง นับได้ว่าเป็นคดีเล็กน้อยและศาลมักให้โอกาสโดยรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษและอาจให้ทำงานบริการสังคมหรือวางเงื่อนไข คุมประพุดิอยู่แล้ว จึงเป็นกรณีที่ควรหันเหคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อเด็กและเยาวชนจะได้กลับคืนสู่สังคมโดยไม่มีตราบาป ดังนั้น หากพบว่าเด็กและเยาวชนมีความประพฤติยังไม่เสียหาย หรือเสียหายอยู่บ้างแต่ยังพอแก้ไข ได้และวิธีการแก้ไขไม่ต้องใช้กระบวนการที่ยุ้งยากหรือระยะเวลาในการแก้ไขมากนัก ให้สถานพินิจดำเนินการแก้ไขก่อนที่จะเสนอความเห็นตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534 ไปยังพนักงานอัยการ

สำหรับผู้กระทำความผิดในอัตราโทษดังกล่าวข้างต้น ซึ่งมีความประพฤติอันควรแก้ไขแต่วิธีการที่จะนำมาใช้ให้ได้ผลมีอัตราโทษมากกว่า หรือใช้ระยะเวลาที่ยาวนานกว่าปกติ เช่น เด็กและเยาวชนซึ่งสุดดมสารระเหยแม้คดีมีอัตราโทษเล็กน้อยแต่กระบวนการแก้ไขนั้นเด็กและเยาวชนต้องได้รับการบำบัด หรือแก้ไขที่ปัญหาอันเป็นเหตุชักพาเด็กและเยาวชนเข้าสู่การเสพ จึงควรใช้วิธีการในส่วนที่ 2 สำหรับเด็กและเยาวชนในกลุ่มนี้

ในกรณีที่เด็กและเยาวชนกระทำการอันก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคมหรือกระทำความผิดซึ่งรัฐมีนโยบายปราบปรามเป็นพิเศษให้ดำเนินคดีไปตามปกติ

ส่วนที่ 2 ใช้สำหรับเด็กและเยาวชนผู้กระทำการอันกฎหมายบัญญัติเป็นความผิดมีอัตราโทษอย่างสูงให้จำคุกเกินสามปีแต่ไม่เกินห้าปี จะมีโทษปรับหรือไม่ก็ตามก่อนที่จะเสนอความเห็นตามมาตรา 63 นั้น สถานพินิจจะต้องดำเนินการแก้ไขจนแน่ใจว่าเด็กและเยาวชนกลับตนได้จริง และสามารถกลับไปอยู่ร่วมในสังคมได้โดยไม่เป็นอันตรายต่อสังคม วิธีการที่จะนำมาใช้ในการแก้ไข สำนักพัฒนาระบบงานยุติธรรมเด็กและเยาวชน จะได้นำรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัวโดยร่วมกับ สหวิชาชีพและชุมชนเข้ามาใช้ในการแก้ไขเด็กหรือเยาวชนกลุ่มนี้

(1) ลำดับครั้งที่เด็กและเยาวชนได้กระทำความผิด เป็นการกระทำความผิดครั้งแรกนับว่าสมควรแก่การให้โอกาสกลับตน แต่หากเป็นการกระทำความผิดครั้งที่สองต้องพิจารณาความเหมาะสมให้รอบคอบ โดยตั้งสมมติฐานในเบื้องต้นว่าไม่เหมาะแก่การให้โอกาสอีก การกระทำผิดซึ่งในข้อหาเดิมถือว่าเด็กและเยาวชนนั้นควรได้รับการแก้ไขจึงต้องดำเนินคดีตามปกติ เว้นแต่ในคดีแรกหรือคดีที่สอง คดีหนึ่งคดีใดเป็นความผิดเล็กน้อยจริง ๆ เช่น ความผิดลหุโทษ ความผิดตามพระราชบัญญัติการพนันหรือความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท

(2) ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนโดยตรง ได้แก่

- อายุ เรื่องที่ต้องพิจารณา คือ อายุอยู่ในเกณฑ์เด็กและเยาวชนหรือไม่ หากอายุยังไม่ถึงเจ็ดปีบริบูรณ์ก็ต้องแจ้งพนักงานสอบสวนรับตัวคืนไปปล่อย แต่หากสิบแปดปี

บริบูรณ์แล้วจะต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนรับตัวคืนไปดำเนินคดียังศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาต่อไป

- นิสัยและความประพฤติ สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ เด็กและเยาวชนนั้นเป็นคนก้าวร้าวหรือเป็นนักเลงอันธพาลชอบสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นเป็นนิจหรือไม่มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง หรือไม่พบว่าเป็นคนก้าวร้าวหรือนักเลง หรือไม่มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนนับว่าอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการกระทำผิดอีกได้ ทั้งยังทำให้สังคมอยู่ในภาวะเสี่ยงภัย จึงสมควรดำเนินคดีไปตามปกติ

- สุขภาพกาย และภาวะแห่งจิต ต้องพิจารณาว่าความบกพร่องของสภาพแห่งร่างกายหรือจิตใจว่าเป็นสาเหตุหรือมีส่วนทำให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือไม่ หากเป็นสาเหตุหรือมีส่วนให้เด็กและเยาวชนนั้นกระทำความผิดก็สมควรได้รับโอกาสให้หันเหออกจากกระบวนการยุติธรรม หากยังสามารถรับการบำบัดแก้ไขได้ต้องนำไปเป็นข้อกำหนดให้เด็กและเยาวชนไปรับการบำบัดแก้ไขด้วย

(3) ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพครอบครัวและสภาพแวดล้อม ต้องพิจารณาว่า ปัญหา สภาพครอบครัว เช่น ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว ความบาดหมางระหว่างสมาชิกในครอบครัวฐานะของครอบครัว สภาพแวดล้อมที่ครอบครัวพักอาศัย มีผลหรือมีส่วนผลักดันให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดหรือไม่ บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีความรับผิดชอบหรือไม่ หากสภาพครอบครัวไม่พร้อมจะรับเด็กและเยาวชนกลับไปดูแลจะส่งต่อเด็กและเยาวชนนั้นไปรับการสงเคราะห์ในหน่วย งานหรือองค์การสงเคราะห์ให้จะต้องมีการสืบเสาะเพื่อสอบถามให้แน่ใจว่าได้รับข้อมูลที่ต้องการ หากเห็นว่าสภาพครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมเป็นเหตุหรือมีส่วนผลักดันให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิดก็นับว่าควรให้โอกาสเด็กและเยาวชน แต่ต้องมีวิธีแก้ไขรองรับเพื่อป้องกันมิให้เด็กและเยาวชนกลับมากระทำความผิดอีกไปพร้อมกันด้วย

- การบรรเทาผลร้าย มีการชดใช้
- ผู้เสียหายยินยอม

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เสียหาย ต้องสอบถามคำผู้เสียหายให้ทราบถึงความเสียหายที่ได้รับ หยั่งดูอารมณ์และความโกรธแค้นที่ผู้เสียหายมีต่อเด็กและเยาวชน ผู้เสียหายยังประสงค์จะดำเนินคดีหรือไม่ หรือพร้อมจะให้อภัยแก่เด็กและเยาวชนหากได้รับการชดเชยความเสียหายนั้น การสอบถามต้องกระทำในลักษณะเชิงให้คำปรึกษา วางตัวเป็นกลาง ไม่พยายามเป็นตัวแทนของฝ่ายเด็กหรือฝ่ายเยาวชนมาเจรจา หากผู้เสียหายยังติดใจดำเนินคดีแล้วควรให้มีการดำเนินคดีตามปกติต่อไป มิฉะนั้นอาจเกิดการแก้แค้นตามมาในภายหลังได้ ถ้าผู้เสียหายยังติดใจดำเนินคดีแล้วควรให้มีการดำเนินคดีตามปกติต่อไป ถ้าฝ่ายผู้เสียหายต้องการให้ชดใช้ค่าเสียหายหรือยอมรับ

การชดเชยความเสียหายนั้น และเด็กและเยาวชนอยู่ในภาวะที่สามารถชดใช้หรือชดเชยให้ได้ก็เป็นกรณีที่สมควรให้อีกแก่เด็กหรือเยาวชน แต่ถ้าไม่สามารถชดใช้หรือชดเชยให้ได้ก็ควรปล่อยให้ดำเนินคดีตามปกติกรณีเป็นความผิดต่อแผ่นดินหรือรัฐเป็นผู้เสียหายให้สอบถามจากผู้มีหน้าที่รับ ผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ หากเป็นกรณีไม่มีผู้เสียหาย หรือไม่สามารถติดตามผู้เสียหายได้ หรือตามผู้เสียหายได้แต่ผู้เสียหายไม่ต้องการเข้ามาในคดีก็บันทึกไว้แล้วนำไปอ่านในที่ประชุมฟัง

2.5 แนวทางการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนตามแนวคิดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

เป็นที่เข้าใจกันดีในหมู่ผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนว่า วัตถุประสงค์ของการประชุมคือการพูดคุยถึงสิ่งที่เกิดขึ้นและพัฒนาข้อตกลงในการประชุมเพื่อซ่อมแซม ความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยการแก้ไขนี้อาจเป็นได้ทั้งการกักขังทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม และอาจเป็นในรูปของการทำงานอาสาสมัคร ซึ่งการเจรจาต่อรองถึงข้อตกลงนี้เห็นได้ชัดเจนในการประชุมโดยไม่มีการปกปิดหรือไม่มีความคลุมเครือ

อย่างไรก็ตามการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนี้มักจะมีอารมณ์เข้ามาผูกพันด้วยและเนื่องจากผู้เสียหายถูกทำร้ายโดยเด็กและเยาวชน ดังนั้นก่อนที่จะมาถึงการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนนี้ผู้เสียหายอาจจะมีประสบการณ์ผ่านอารมณ์ต่าง ๆ มาแล้ว เช่น โกรธ ขมขื่น เศร้าใจและเกิดภาพหลอน เป็นต้น ทั้งนี้ ครอบครัวและผู้สนับสนุนฝ่ายผู้เสียหายอาจเกิดความรู้สึกเหล่านี้ร่วมด้วย นอกจากนี้ เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดก็อาจจะเกิดหลายอารมณ์ด้วย เช่น โกรธ รู้สึกไร้อำนาจ และ อับอายขายหน้า อีกทั้งผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนก็อาจจะรู้อับอาย ผิดหวัง และ/หรือหงุดหงิดด้วยเช่นกัน ดังนั้นแล้วเมื่อผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนเข้าประชุมความรู้สึกของพวกเขาทุกคนอาจจะสูงขึ้น เนื่องจากความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมหรือแม้แต่เพราะความหวาดกลัว เช่น ผู้เสียหายอาจกลัวว่าจะมีการกระทำผิดซ้ำ และมีส่วนผู้กระทำผิดอาจกลัวการแก้แค้น

กระบวนการเจรจาหาข้อตกลงนี้มักจะเป็นจุดสำคัญที่เกิดอารมณ์รูปแบบต่าง ๆ ขึ้น ถ้าหากว่าความต้องการของผู้เข้าร่วมประชุมไม่ได้รับการตอบสนองเขาคนนั้นอาจจะเดินออกจากการประชุมด้วยความไม่พอใจ ในการนี้ Thomas Scheff (1995) ได้อธิบายถึงวิธีการที่จะช่วยให้การแก้ไขความเสียหายประสบความสำเร็จไว้

Scheff กล่าวไว้ว่า มีอยู่ 2 ขั้นตอนสำคัญในการที่จะประสบความสำเร็จในการแก้ไขความเสียหายดังนี้

- ประการแรก เด็กและเยาวชนกระทำผิดจะต้องแสดงถึงความเสียใจต่อการกระทำผิดของเขา หรือ เธอ อย่างจริงจัง
- ดังนั้นแล้ว ผู้เสียหายจะสามารถให้อภัยผู้กระทำผิดได้เป็นขั้นแรก

ลำดับเหตุการณ์สำคัญ (The Key Sequences)

ผู้สังเกตการณ์หลายท่านได้ชี้ให้เห็นถึงคุณลักษณะในการเปลี่ยนแปลง อารมณ์ของผู้เข้าร่วมการประชุมที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นลำดับความสำคัญที่ได้มีการสังเกตและ บันทึก โดยเจ้าหน้าที่จาก Queensland conferencing program

ลำดับเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น มีดังนี้

- เด็กและเยาวชน ผู้กระทำผิดยอมรับในความผิด
- ผู้เสียหายอธิบายถึงผลกระทบจากความผิด
- เด็กและเยาวชน ทำความเข้าใจในผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำของ

เขา/หรือเธอ

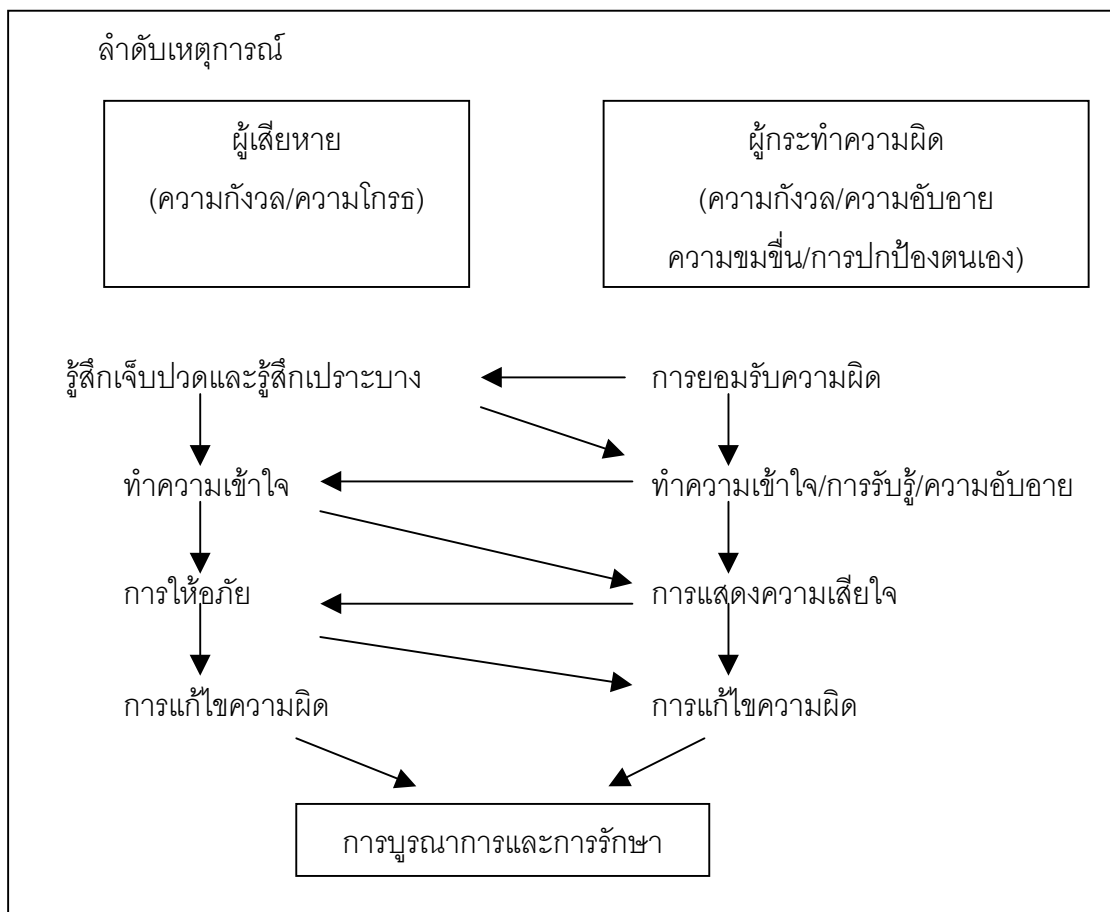
- เด็กและเยาวชน รับรู้ถึงความเสียหายที่ตนได้ก่อขึ้น
- ผู้เสียหายจะเริ่มเข้าใจว่าอะไรเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การกระทำผิดของ

ผู้กระทำผิด

- เด็กและเยาวชน แสดงถึงความเสียใจ
- ผู้เสียหายให้เกียรติให้แกเด็กและเยาวชนกระทำผิด
- เด็กและเยาวชนผู้กระทำผิดและผู้เสียหายรู้สึกโล่งใจ เพราะสามารถหา

หนทางแก้ไขสถานการณ์ได้

ภาพที่ 2.3
ลำดับความสำคัญที่ได้มีการสังเกตและบันทึก

ลำดับเหตุการณ์สำคัญอาจถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญระหว่างผู้เข้าร่วมประชุม การแลกเปลี่ยนความรู้สึกระหว่างผู้เข้าร่วมประชุมเช่นนี้ถือว่าเป็นอุดมการณ์สำคัญของการประชุมอื่นจะทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกพอใจและสามารถเก็บประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้เบื้องหลังได้

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเป็นแนวทางในการหาข้อตกลงร่วมกันของผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนในการแก้ไข บรรเทาผลร้ายของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนั้นบุคคลที่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน จึงประกอบด้วย

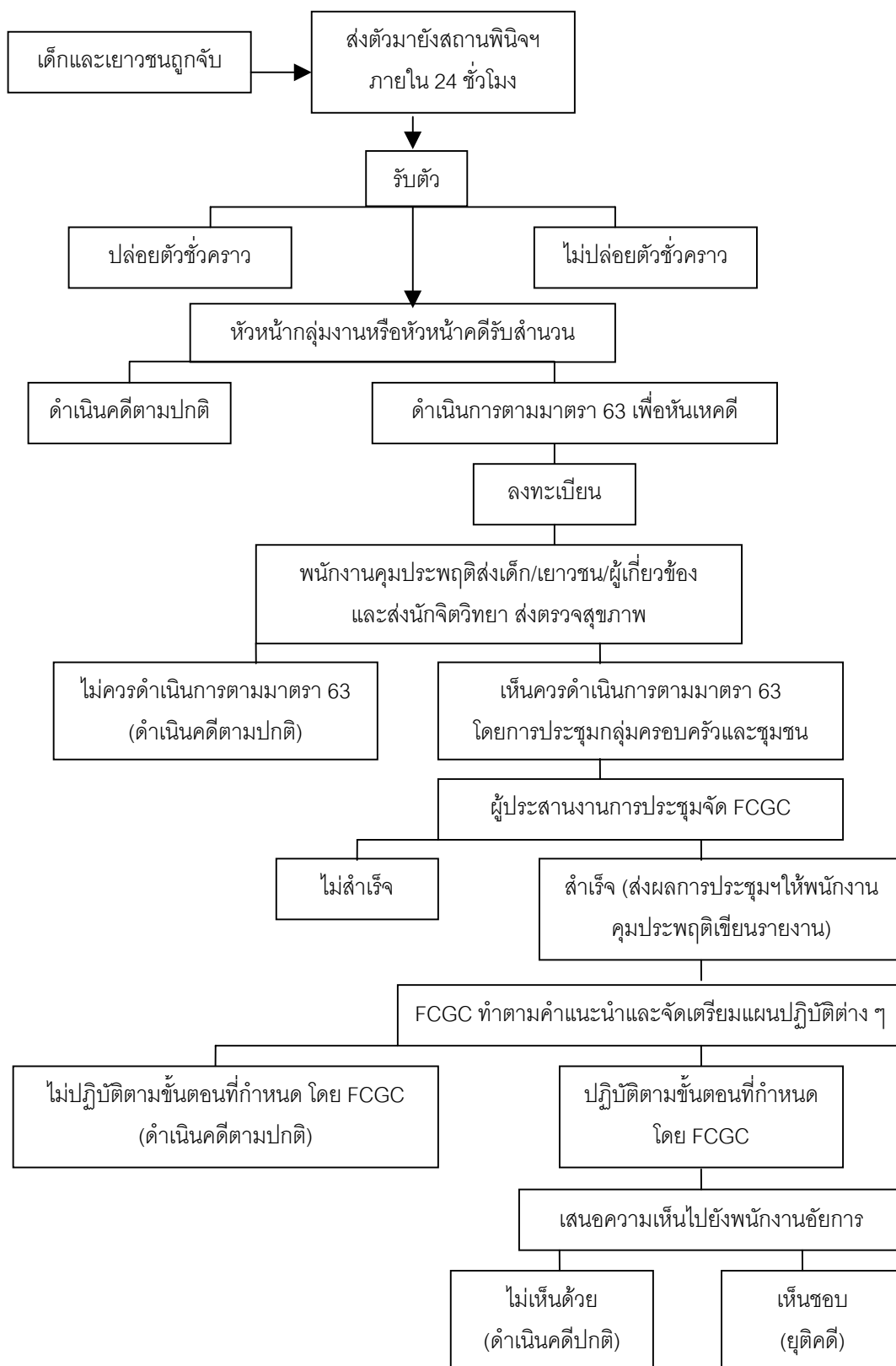
1. เด็กและเยาวชน
2. ครอบครัวของเด็กและเยาวชน ได้แก่ บิดา มารดา หรือผู้ปกครองที่เด็กและเยาวชนไปอาศัยอยู่ด้วย

3. คณะสหวิชาชีพ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ พนักงานคุมประพฤติ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องและสมควรเข้าร่วมประชุมด้วย เช่น ครู อาจารย์ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

4. ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของเยาวชน
5. ครอบครัวของผู้เสียหาย หรือผู้ที่จะเป็นกำลังใจให้กับผู้เสียหาย
6. ผู้ประสานงานประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน
7. เจ้าหน้าที่ตำรวจ อัยการ ผู้พิพากษา
8. ที่ปรึกษากฎหมายของเด็กและเยาวชน

ซึ่งภายหลังจากการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนเสร็จสิ้นลงนั้น เด็กและเยาวชนจะต้องปฏิบัติตามผลการบันทึกการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (ตามที่ได้มีการตกลงร่วมกันโดยทุกฝ่ายที่เข้าร่วมประชุม) ซึ่งก็ได้แก่ การรายงานตัวต่อสถานพินิจฯ เป็นเวลา 1-2 ปี และทำงานบริการสังคมตามสถานที่กำหนด เช่น ชดใช้ค่าเสียหายเป็นทรัพย์สิน ดูแลเด็กพิการ พยาบาล คนป่วย ทำงานวัด ทำความสะอาดตามที่สาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้เด็กหรือเยาวชนบางรายอาจต้องเข้ารับการบำบัดตามหลักสูตรที่เหมาะสมด้วย เช่น การปรับพฤติกรรม การเสริมสร้างทักษะการใช้ชีวิตในสังคม การสร้างแรงจูงใจเพื่อปรับเปลี่ยนตนเอง การให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายใกล้ตัว การเข้ารับการอบรมกฎหมายจราจร การอบรมจริยธรรม เป็นต้น

ภาพที่ 2.4
ผังการดำเนินงานตามมาตรา 63

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฮอฟแมน (Hoftman อ้างถึงใน กรรณิการ์ มณฑะเียร, 2544) ได้ศึกษาพบว่าเด็กที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจจากบิดามารดา จะช่วยให้พื้นฐานของการพัฒนาการด้านศีลธรรมไม่ก้าวร้าว

พิสมัย วิบูลย์สวัสดิ์ (2510, น. 21 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอำ, 2541, น. 48) ศึกษาพบว่าสภาพครอบครัวมีส่วนสำคัญในการที่จะผลักดันเด็กไปสู่พฤติกรรมกระทำผิด คือเด็กที่กระทำผิดกฎหมายนั้นจะได้รับความสนใจจากบิดามารดาน้อยกว่าเด็กปกติ สภาพบรรยากาศในครอบครัวตึงเครียด มีปัญหาอยู่เสมอ เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง บิดามารดาไม่มีระเบียบ ไม่ค่อยที่จะพูดคุยกับเด็ก และตัวเด็กเองก็ไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวมากเท่ากับเด็กปกติ

วรพุดิ จรัสตระกูล (2525, น. 5-7 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอำ, 2541, น. 48) ได้ทำการวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2515 เรื่อง “ปัญหาเด็กวัยรุ่น” พบว่าปัญหาของเด็กวัยรุ่นเกิดมาจากความไม่ปกติสุขของครอบครัว บิดามารดามีแต่ความขัดแย้งไม่รักใคร่กัน ไม่เอาใจใส่บุตร ไม่ให้ความอบอุ่นทางด้านจิตใจเด็ก บางรายเคร่งครัดจนเด็กไม่เป็นตัวของตัวเอง ทำให้เด็กปรับตัวไม่ทัน เมื่อเกิดปัญหาก็จะหาทางออกในทางตามเพื่อน ถ้าคบเพื่อนที่ดีก็จะพาไปในทางดี ถ้าคบเพื่อนไม่ดีก็จะชักนำให้กระทำผิดได้ง่าย

สุนันทา กาญจนพงศ์ (อ้างถึงใน อัญมณี สมด้ว, 2544, น. 39-40) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการอบรมเลี้ยงดู สภาพครอบครัว และกลุ่มเพื่อน ระหว่างเยาวชนชายที่ได้และไม่ได้กระทำผิด จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความสัมพันธ์กับบิดาของกลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์ดีมากกว่าบิดาน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้กระทำผิด แต่พบว่ากลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์กับบิดาดีปานกลาง และไม่ดีกว่ากลุ่มที่ได้กระทำผิด ดังนั้นการที่กลุ่มที่ได้กระทำผิดมีความสัมพันธ์กับบิดาดังกล่าวอาจทำให้รู้สึกห่างเหินกับบิดาเป็นสาเหตุให้เยาวชนชายออกไปคบเพื่อนนอกบ้าน ซึ่งอาจจะชักจูงให้กระทำผิดได้ ความสัมพันธ์กับมารดา พบว่ากลุ่มที่ได้และไม่ได้กระทำผิดส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ดีมาก ซึ่ง แอนดราวย พบว่าเด็กเกรมีความรู้สึกว่ามารดารักเขามากที่สุดต่างจากเด็กปกติที่พบว่าทั้งบิดามารดารักเท่า ๆ กัน

ศิริพร หลิมศิริวงศ์ (2511, น. 59 อ้างถึงใน พัฒนา เผือกอำ, 2541, น. 48) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัญหาครอบครัวที่ทำให้เด็กต้องมาอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง” พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวผลักดันให้เด็กต้องหนีปัญหาออกนอกบ้าน และ คบเพื่อนเลวจนในที่สุดก็กระทำผิด สภาพความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอยู่ในสภาพใกล้เคียงกับบ้านแตกสาแหรกขาด ได้แก่ การหย่าร้างของบิดามารดา การมีสามีหรือภรรยาใหม่ของบิดามารดาเป็นเหตุ

ให้ไม่มีเวลาให้กับเด็ก และยังพบว่าสภาพจิตใจของบิดาที่ไม่ค่อยดีอันเนื่องมาจากติด การพนัน หรือดื่มสุราเป็นประจำจนไม่สามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ไประบายอารมณ์ต่าง ๆ กับเด็ก ซึ่งเด็กต้องตกเป็นผู้รองรับอารมณ์อันไม่พึงปรารถนาอยู่ตลอดเวลา นานเข้าก็ทนสภาพไม่ได้หนีออกจากบ้าน คบเพื่อนแล้ว และกระทำผิดในที่สุด

อัจฉราพรรณ เทศปุณณะ (2524, น. บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ สาเหตุ การกระทำผิดของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กกลาง พบว่า เด็กและเยาวชน ทั้งชายและหญิงได้กระทำความผิด จำนวน 224 คน เป็นคนที่มีการศึกษาในระดับต่ำ ครอบครัวมีการศึกษาระดับต่ำ ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยว เป็นบ้านเช่า หรือแหล่งเสื่อมโทรม ครอบครัวมีรายได้น้อย และมีการเลี้ยงดูแบบควบคุม ให้ความรักน้อย ทำให้เกิดทัศนคติไม่ดีต่อกฎหมาย

สรุปจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าครอบครัว และสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดพฤติกรรมและรูปแบบของบุคคลว่าจะเป็นเช่นไร ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าพฤติกรรมการกระทำผิดของเด็กและเยาวชนมักจะมาจากตัวตนของเด็กและเยาวชนเอง ปัญหาครอบครัว และสภาพแวดล้อมของตัวเด็กและเยาวชน ซึ่งผู้ศึกษาให้ความสนใจว่าทั้ง 3 ส่วนนี้มีความเกี่ยวข้อง และมีความสัมพันธ์กันต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังที่เด็กและเยาวชนเหล่านั้นผ่านกระบวนการประชุม กลุ่มครอบครัวและชุมชน เพื่อหาแนวทางและมาตรการในการป้องกันการหวนกลับมากระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชนในอนาคต

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

